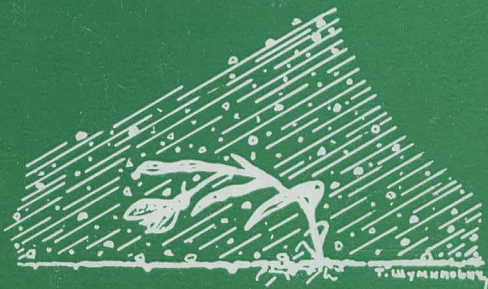

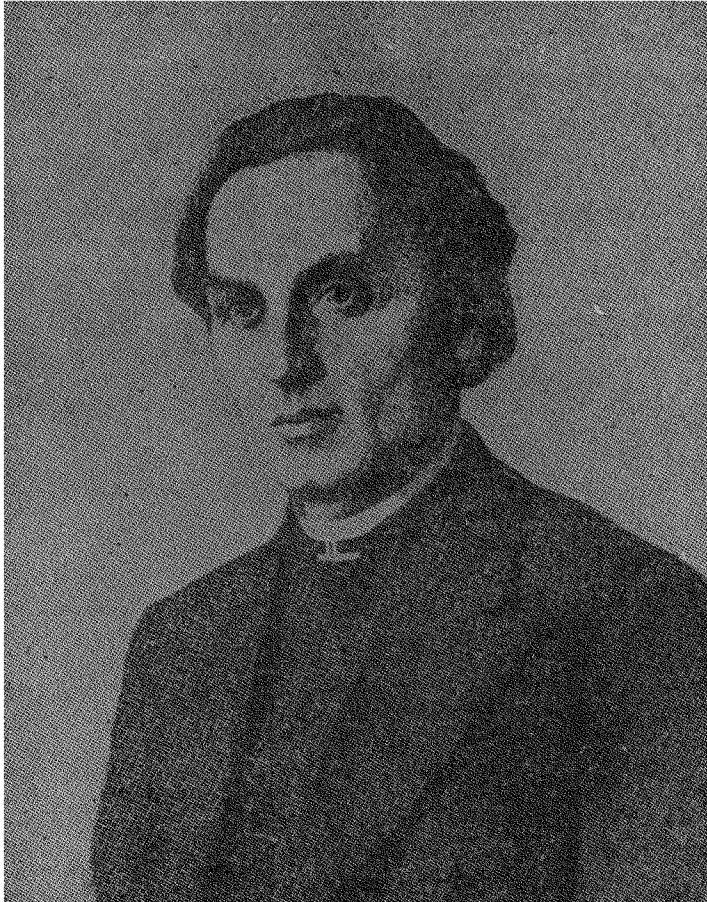
А. АУЦІВ

МАРКІЯН
ШАШКЕВИЧ

Т. ШУМАКОВИЧ

Д-р ЛУКА ЛУЦІВ

о. Маркіян Шашкевич

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ

*БІОГРАФІЯ І ХАРАКТЕРИСТИКА ТВОРЧОСТІ
З ДОДАТКОМ УСІХ ОРИГІНАЛЬНИХ
ТВОРІВ ПОЕТА*

diasporiana.org.ua

ВИДАВНИЦТВО „СВОБОДА”

Нью Йорк

1963

Dr. LUKA LUCIW

MARKIAN SHASHKEVYCH

(150th Anniversary of His Birthday)

„Судилося нам послідними бути. Бо коли другі слов'яни вершка ся дохаплюють і, если не вже, то небавком побратуються з повним, ясным сонцем, нам на долині в густій студеній мраці гибіти. Мали і ми наших півців і наших учителів, але найшли тучі і бурі, тамті зацімлілі, а народові і словесності на довго ся здрімало; однакож язык і хороша душа українська (М. Шашкевич писав тоді „руська“) була серед слов'янщини, як чиста слеза дівоча в долоні серафима“. (Твори, ст. 90).*

Так писав Маркіян Шашкевич у „Передслів'ї“ до першої книжки українською мовою, що появилася 1837-го року і започаткувала українське письменство в Галичині.

Як бачимо, М. Шашкевич знав історію своєї вужчої батьківщини — Галичини, яка переживала різні „тучі і бурі“. Шашкевич високо ставив знання рідної історії, яку називав „стариною“. У статті-передмові до народних пісень він писав:

„Старина є то піснь хороша, звеняча, що різним настроєм озивається з-перед-віка до нас, — і раз тихим, миленьким голосом промовляє, обнімає солодким чувством серця, а знова піднімає величною силою душу, чудує, казав бись, надприродними ділами ум послідних, — то знова залебедить тужно, плачем голубиним дідів, розплакує сини, то знова обвіває потіхою і радістю в серця нагортає, а в душах зводить святу почесть покійним праотцям“. (Твори, ст. 91).

Там же Шашкевич писав: „чужина нас займає, чому ж би нашіна не прилягла до серця, не промовила до душ наших сильним словом“.

Тому погляньмо коротко на нашу старовину, щоб краще зрозуміти виступ М. Шашкевича, що сьогодні може видатися декому скромним ділом, але більше як 125 років тому був революційним кроком, на який відважився був двадцятикількалітній Маркіян.

* Правопис тут і далі в цитатах усучаснений.

Printed in U.S.A.

Svoboda 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

ГАЛИЦЬКІ ЗЕМЛІ ПІД ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ

В княжій добі західноукраїнські землі належали до Київської держави князів Володимира Великого і Ярослава Мудрого. В пізніших віках виникли там самостійні князівства, які дійшли до найбільшої слави за князів Романа Галицького та короля Данила. Та напади татар підірвали силу галицько-волинських князівств, і в 1340 році опинилися вони під польською окупацією, що тривала більше як чотири століття.

Українці боролися всіми засобами проти польського насильства. В 16-му віці у Львові та інших містах закладали школи, бурси і друкарні. В половині 17-го віку гетьман Богдан Хмельницький визволив східноукраїнські землі з-під польського гніту, але Галичина залишалась під Польщею аж до 1772-го року, коли відбувся перший розбір Польщі і західні українські землі зайняла Австрія.

Український нарід важко жив під польською окупацією. Тоді в усіх державах Європи поміщики-пани володіли всією землею, і селяни мусіли робити панщину. В деяких європейських державах кріпак мусів працювати на пана кількадесят днів у році. В Польщі число панщизняних днів виносило 150, але в дійсності було далеко більше, і селянин на своїм полі міг деколи працювати тільки вночі або в неділю.

Український нарід в Галичині складався тоді зі селян та священників, і поляки глумливо називали його „нацією хлопів і попів”. Дідичі мали необмежену владу і самовільно панували над українським народом, змушуючи працювати також і священників, звільнених законом від панщини. Отець Д. Попович ЧСВВ писав про це так: „Ще 1777 року австрійський уряд уважав за потрібне видати заборону брати священників на панщину і змушувати до двірських робіт. Сільський священник мало що різнився від селянина щодо освіти і обичаїв. Жив у нужденній хатині і бідував”. (Марк'ян Шашкевич, ст. 7-8).

ГАЛИЦЬКІ ЗЕМЛІ ПІД АВСТРІЙСЬКО-ПОЛЬСЬКИМ ПАНУВАННЯМ

Ми вже згадували, що 1772-го року Галичина перейшла під австрійське панування, але над українським народом і далі знущалися поляки — дідичі, які тримали в неволі панщизняного селянина і малоосвіченого священника.

Австрійський уряд побачив, що на зайнятих від Польщі землях на схід від Сяну живе компактною масою не-польський слов'янський нарід, який називав себе „русинами”. Цей нарід не хотів бути під польською владою, бо вже знав дуже добре її панування. Австрійський уряд мав проти себе поляків, головним чином шляхту, яка мріяла про повернення забраних Австрією земель до Польщі, тому Відень вирішив хоч частинно зліквідувати ті кривди, що їх польська влада чинила українському народові.

Було це не виявом українофільства, а чистим політичним розрахунком використати протипольські настрої українського селянства. В обмежених кордонах польська держава проіснувала ще 23 роки, до 1795-го року, але і після того поляки не залишили думки про панування над українськими землями.

Цісарева Марія Тереса, побачивши, що на землях, відібраних від Польщі, панщина ще гостріша, як в інших австрійських краях, в першу чергу полегшила долю селян, які за Польщі були „приписані до землі” і не могли без панського дозволу рушитися з свого села. Це був перший крок до скасування кріпосництва в Австрії.

У Львові єпископом тоді був граф Лев Шептицький, який в імені галицьких українців домагався, щоб австрійський уряд визнав, що на новоприсланих землях живуть не тільки поляки, але й „русини”.

1774-го року австрійський уряд заснував у Відні духовну семінарію, в якій навчалися майбутні греко-католицькі священники. Ця семінарія називалась „Барбареум”, бо була при церкві св. Барбари. В 1784 р. її перенесли до Львова, і вона стала генеральною семінарією для всіх греко-католиків в Австро-Угорщині.

В 1784 р. у Львові засновано університет. На світських факультетах викладали по-німецьки, а на теологічному польатині. Цісар Йосиф II, який панував після Марії Тереси, дозволив, щоб на богословському та філософічному факультетах цього університету відбувалися для українців виклади і українською мовою, поки кандидати на священників не опанують латинську мову. Ці виклади називалися „Студіум Рутенум”. Але це не принесло значної користі українській справі, бо самі професори не знали української мови і викладали дивовижною мішаниною мов народної, польської і

церковно-слов'янської. Тож студенти не цікавилися тими лекціями „в руській мові”, і їх припинили в 1809 році.

Треба підкреслити, що цісар Йосиф II, освічений абсолютний монарх, не дбав про українців із якоїсь окремої до них прихильності. Він був централістом і прихильником „німчизни”, а уступки окремим національностям своєї імперії робив на те, щоб легше було їх знімчити.

Однак, ніхто не може Йосифові II відібрати тієї заслуги, що він у 1781-му році, саме тоді, коли Катерина II ввела кріпацтво на східних українських землях, — видав т. зв. толеранційний едикт, який обмежив панщину до 30 днів на рік. Також згідно з цим едиктом селяни могли одружуватися без панського дозволу і висилати своїх дітей до ремісничої науки або до школи.

Тодішні українські провідники в Галичині не вміли використати сприятливої ситуації і не розбудували шкільництва українською мовою. Богдан Лепкий у своїй книжечці про Маркіяна Шашкевича писав про це так:

„Затратилося почуття народної чести, забулася колишня слава, люди не вміли постояти в обороні своїх прав, не могли спромогтися на енергію, щоб тих прав боронити. Професорам здавалося, що рідна мова, котру допущено до викладів університетських, гірша від інших. Так, приміром, професор церковної історії Захаріясеви́ч написав у своїм підручнику: „Єже касається переведа, зане часто вираженій простих употребих, сего да нікто мні от іностранних во зло не вмінясть”. (ст. 15).

Не розуміли цієї справи навіть такі українські патріоти, як перемиський єпископ Іван Снігурський, який вимагав скасувати „Студіюм Рутенум”. І пізніше треба було завзятої боротьби, щоб здобути хоч частинні права для української мови у львівському університеті...

За панування цісаря Франца II (1792-1835), за якого народився і діяв Маркіян Шашкевич, доля селян-українців в Галичині погіршилась, бо той цісар не мав таких поглядів на соціальні справи, як Йосиф II, і польські поміщани знову могли безкарно й самовільно знущатися над своїми кріпаками.

Йосиф II скасував особисту неволю, залишивши тільки панщину, але в дійсності ця неволя і далі існувала аж до 1848-го року. Селянин і надалі залежав від пана, мусів пра-

цювати згідно з панською волею. Пани легше могли знайти спільну мову з цісарськими урядовцями, і селянин не мав ніде оборони, хоч закон був по його боці. Військова служба тривала 20 років, школи позаснічувались, селяни задовжувались і, як тільки могли, втікали на Буковину, де панщина була легша. Б. Лепкий на 23 ст. згаданої праці пише, що в тому часі на Золочівщині, в околицях М. Шашкевича, „цілі села збезлюдніли, так якби татарин там перейшов або чума з косою та лопатою перелетіла”.

На Віденському конгресі в 1815 році, який відбувся по закінченні наполеонівських воєн, відбудовано обмежене Польське Королівство, яке обіймало частину Польщі перед розборами зі столицею у Варшаві. Це ще більше піднесло духа поляків, і австрійський уряд поважно з ними рахувався. Поляки почали страшити австрійців, що українці можуть виступити по боці Росії в майбутній війні. На цьому фальшивому коникові їздили вони аж до першої світової війни, коли внаслідок польських доносів згинуло багато українців, як здогадних прихильників Росії.

Українці під австрійською займанщиною почали організуватися і дбати про свою освіту. Перемиський священик о. Іван Могильницький видав для народу книжечки: „Науку християнськую” (у 1816 році в Будимі на Угорщині) і „Буквар славено-руського язика” (у 1817 р. в Львові). Крім цього видав він ще кілька інших книжечок мовою, зближеною до народної. В 1816 р. о. І. Могильницький зорганізував „Товариство греко-католицьких галицьких священиків”, яке мало дбати про освіту народних мас. Але воно не виконало свого завдання, бо поляки старалися переконати австрійський уряд, що українська мова, — це „тільки наріччя російської мови”. Могильницький у виданій ним граматиці доказував невірність цих тверджень.

Обороняв тоді українську справу і о. д-р Іван Лаврівський, якого підтримував згаданий вже перемиський єпископ Іван Снігурський, що, хоч і не був за те, щоб українська мова стала викладовою в університеті, щиро трудився, щоб піднести освіту народу. Він працював у Відні в університеті і рівночасно був парохом церкви св. Варвари. Знав таких славістів, як Копітар, Караджіч та Гай. В Перемислі заснував друкарню, щоб видавати книжки, і зібрав поваж-

ну бібліотеку, в якій працювали о. Йосиф Левицький, автор граматики української мови, та о. Йосиф Лозинський, етнограф і філолог, про якого писав пізніше М. Шашкевич.

Та всі ці діячі не зробили того, що було тоді найважливіше, і що доля судила доконати слабосилому тілом Маркіянові Шашкевичеві. Вони дбали про поширення народної освіти, видали кілька книжечок, але не добивалися того, щоб українська народна мова дістала такі самі права, як і мови інших слов'ян, поляків, чехів і сербів, які вже „вершка ся дохаплювали”, як писав пізніше Шашкевич.

Зробив це Маркіян Шашкевич, дійсний пробудитель західньої вітки українського народу, який за це терпів від своїх і від чужих. Якою великою була праця молодого Шашкевича, видно хоч би з вірша невідомого поета, що нарікав на тодішній стан галицьким „язичієм”:

Ах для Бога! Кто ж би ся не содрагал,
Да тут с ужасом все пропадаєт;
А кто ж, уважаючи то, не дрожал,
Аще видиш, як все ісчезаєт.

Привернувши втрачені впливи і значення, поляки почали думати про відбудову Польщі на західніх українських землях. Діялося це у зв'язку з польським повстанням 1830-го року, що його поляки зорганізували проти Росії на тих землях, які захопили москалі при розділах Польщі. І в Галичині існували тоді підпільні організації, до яких поляки втягали несвідомих українців.

Поляки поширювали революційні відозви й заклики, в яких писали: „Польща приймає українців за свої браття, і хоче, щоби есте з нею зарівно були вільні і всього права дознавали”. Які великі політичні обіцянки це були, видно з такого місця польського маніфесту: „Не будете уже мусили пити у шинкара з вашого села, тільки где вам подобас. Ваші браття поляки взялися, щоби вас всіх до себе прилучити до Королевства Польського”.

Коли українці не йшли на підмову, поляки вживали терору, яким змушували наших людей боротися за привернення на українських землях польського поневолення. Малохто з українців пішов за польським кличем, який ні до чого не зобов'язував:

Віват наша пшиязнь стара:
Поляк, русін — єдна вяр!

Селянство не підтримувало польських плянів про відбудову Польщі, але частина спольщеної української інтелігенції витрачала свою енергію, здоров'я і завзяття на боротьбу за поворот польської неволі. Це треба зрозуміти, щоб можна було оцінити те, що зробив Маркіян Шашкевич, який ясно, як на тодішні темні часи, поставив українську програму.

Ще перед появою на арені нашої історії М. Шашкевича зродився був т. зв. москвофільський рух, що більше як півстоліття дуже шкодив культурному і політичному розвитку нашого народу на західніх землях. Денис Зубрицький почав був ще перед виступом Шашкевича навчати, що галицькі українці-русини — це те саме, що й москалі-росіяни. Зубрицький вихваляв усе, що московське. Його баламутство мало особливий вплив у половині 19-го віку, коли він видав навіть книжку про те, як „українцеві за годину можна навчитися російської мови”.

Маркіян Шашкевич стрів спротив і серед своїх українських земляків, як про це написав згаданий вище о. Дамаскин Попович:

„Врешті саме українське середовище створювало чимало перепон, іменно: закорінення старих понять, почуття нижчости, заплиткий світогляд і замала ідейність українських інтелігентних кругів. Духовенство, єдина в тих часах верства української інтелігенції, в більшості уживало не тільки в публічних виступах, але й у себе дома польської мови. Українські богослови аж в останніх роках своїх студій вчилися трохи читати по-церковнослов'янськи, щоб могли відчитати Службу Божу. Проповіді говорено по-польськи. Так всевладно запанувала польська мова в українським життю” (ст. 24).

Ось такі темні часи переживав наш народ в австрійській займанщині 150 років тому, коли народився був Маркіян Шашкевич. Наш нарід не мав дійсного проводу, який мав би перед собою ясну ціль. Селяни знали тільки те, що вони — не поляки, як вмовляли в них польські патріоти, знали те, що „віра в них українська і серце в них українське”, чи як вони тоді казали „руське”. Треба було когось, хто б оту по-

тенціальною свідомістю українського селянина заактивізував. Гарно про це написав Б. Лепкий:

„Тая свідомість нещасливого народу лежала на споді його душі, як скарб під землею.

Треба було її добути, з іржі обчистити, і ясну і світлу і достойну винести з глибин. До його скарбу був одинокий ключ — рідна народна мова. Але той ключ згубили недбалі ключарі, і було так, якби хто цілий нарід замкнув до великої тюрми, а ключ кинув у море.

І треба було когось, хто б той ключ знайшов, скарбницю народної свідомости відчинив, і скарби її дорогоцінні на світ Божий добув” (ст. 24).

І зробив це Маркіян Шашкевич.

ЖИТТЯ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

Маркіян Шашкевич народився 6-го листопада 1811 року в селі Підлиссі, Золочівського повіту на Західній Україні. Його батько, о. Симеон Шашкевич, був парохом в сусідньому селі Княжому, а мати Єлисавета була донькою о. Романа Авдиківського, або Авдиківича, який був тоді парохом Підлиссі і в домі якого прийшов на світ Маркіян.

Дир. Ст. Шах у тижневику „Християнський Голос” (Мюнхен, ч. 16 із 1961 року і далші) зараховує родину Авдиківича до „тодішньої еліти української суспільности” в тій частині Галичини. Ці давні роди української шляхти творили там „історичну Русь”. Були це, побіч Авдиківських, Базилевичі, Боратинські, Бутринські, Головацькі, Дольницькі, Партицькі, Кунцевичі, Жигаловичі, Танячківичі, Тарнавські, Чичиловиці та інші. Вони „репрезентували Русь”, хоч самі вже говорили по-польськи. І в родині Маркіяна говорили та писали польською мовою. Молодші священники, як ми вже згадували вище, знали також латинську та німецьку мови.

Батько Маркіяна мав ще чотирьох синів, Миколу, Антоана, Осипа і Захара, та дві доньки, Марію і Юлію. З них тільки Антін прожив довше і служив при австрійським війську як офіцер. Маркіянова сестра Юлія вийшла заміж за богослова Терентія Сметану, який після смерті Маркіянового батька дістав парафію в Княжмі, і при ньому жила ціла Маркіянова родина. Брат Антін заопікувався після смерті Маркіяна його сином Володимиром і вдовою по Маркіяні.

„Маркіянів дуб”, під яким бавився Шашкевич

Першу науку дістав Маркіян вдома в селі Княжмі. Так звану нормальну 4-класову школу з викладовою німецькою мовою закінчив у Золочеві, і в 1823 році записався до латинської гімназії оо. Домініканів у Львові, звідки перенісся по трьох роках до ближчих Бережан (1826), де була гімназія від початку 19 віку. Учні говорили по-польськи, урядовою мовою була німецька, а викладовою латинська.

Гімназія тоді мала 6 клас, і після її скінчення в 1829 році Маркіян Шашкевич перейшов до Львова на так звану „філософію”, — це значить 7 і 8 класи восьмирічної гімназії. В

бережанській гімназії за часів Маркіяна учні не перевтомлювалися: вони вчилися 18 годин на тиждень, четвер був зовсім вільний від науки. Навчали трохи алгебри, багато латини і греки, німецької мови, історії та трохи польської мови. Навчали агрономії, але зовсім не вчили української мови, і учні-українці мусіли вчитися римо-католицької релігії. Аж у 1827 році із Відня наказано, щоб протягом шкільного року 10 днів, на які припадають греко-католицькі свята, були вільні від науки.

„До науки заохочували всілякими способами, саджали до осячної лавки, кликали на „чорну каву” (від котрої в очах робилося чорно), а навіть замикали до карцеру, котрий був разом спіжарнею гімназійного терціяна і гніздищем шурів. Такому, що забувся і відозвався до товариша рідною мовою, попадався в руки „шпрахцайхен”, або „сігнум”. Була це книжечка, оправлена в дощинки, котру носив винуватець на шиї так довго, поки не приловив другого на тій самій провині”. (Б. Лепкий, ст. 35).

В 1829 році Маркіян почав навчатися на „філософії” у Львові. Наука там відбувалася по-німецьки, навчальних предметів не було багато. Студенти філософії могли ходити в циліндрах, в плащах із пелериною і носити бакенбарди. Вони могли курити або нюхати тютюну, і професори, звертаючись до них, називали їх „домінус”.

Шашкевичів батько подбав про те, щоб Маркіян міг замешкати в будинку греко-католицької духовної семінарії, де мав безплатне приміщення і харч. Так могли робити ті студенти „філософії”, які задумували студіювати теологію та стати священиками. Ті філософи діставали і безплатний одяг. Маркіянів батько не міг давати багато грошей синові, бо їх сам не мав. Та Маркіян і не вимагав їх. Але це щастя тривало навіть не цілий рік, бо вже 22-го лютого 1830-го року викинули Маркіяна з семінарійного будинку за „неморальну поведінку”.

15-го лютого вийшов був 19-річний Маркіян Шашкевич із студентом теології Михайлом Базилевичем до міста, і вернув не о прийнятій, 5-ій годині по полудні, а о 6:30 по полудні. Вони забарилися у винарні. Дир. С. Шах пише, що „ректорат семінарії запідозрів Маркіяна Шашкевича і М. Базилевича, що вони брали участь в однім зібранні польських конспіраторів” (ч. 17).

Вигнання з семінарії було важким ударом для Маркіяна. Батько відмовився йому допомагати, бо загнівався на сина, який, в дійсності, не так то вже й важко був провинився, бо ж тодішні студенти „філософії” були „панамі” і могли навіть курити публічно. Маркіян дуже болоче відчув батьків гнів, як це видно з його вірша „Син любому отцю”.

Гадка моя, як буйний весною вітрець,
Зводиться, легким крильцем злігас,
Несесь сторонами в далеч, де отець
Голубенько сивий пробуває.

Живе в печали. Боже, коли б в радості
Вік тихо, весело єму проживати,
В гаразді, здоров'ю, в любій солодості
Цвітами щастя життя огортати.

Отче, ох отче! Сли ся мені придало
Дни життя твого полином згірчити,
Сли коли око Твоє жалюм запало,
Сли-м був нещасен серце закервити,

Прости ми, Отче, прости! Бач, я ся каю,
Жалюм серце бідне моє прозябас,
Твої ноженки сльозами зливаю —
Ах! прости синові, най не загибас.

(Твори, ст. 23-24)

19-річний Маркіян мусів сам давати собі раду. Він замешкав у Львові у матеріного брата — дядька Захара Авдиківського, директора міського дому для вбогих, за те вчив дядькових дітей та допомагав йому в канцелярській праці. Одночасно Маркіян ходив на лекції до „філософічного інституту”, складав там іспити, але наприкінці шкільного року 1829-1830 дістав недостатню оцінку з поведінки і тому не міг вписатися на другий рік філософії.

Маючи більше вільного часу, Шашкевич зайнявся студіями відродження слов'янських народів, головним чином чеського. Він пізнався з відомим тоді істориком міста Львова, Денисом Зубрицьким, якому переписав „Хроніку Ставропигійського Братства у Львові”.

Маркіян побачив, що не тільки поляки бажають поліпшити долю свого народу шляхом повстання. І південні слов'яни — серби, а також чехи і словаки стараються відродити свої народи, творячи їх літературу народною мовою.

Маркіян Шашкевич вчився церковної мови і письма в дяка при Волоській церкві Нероновича та вивчав мову з граматики Мелетія Смотрицького і Йосифа Добровського "Institutiones linguae slavicae". Читав твори Шафарика, Лінде, Раковецького і Вука Караджича, і почав думати над українською проблемою, над станом українського народу в Галичині. Шашкевич прочитав „Енеїду” І. Котляревського, граматику Павловського і збірник українських народних пісень М. Максимовича. Я. Головацький писав про це так: „Урадуваний Шашкевич найшов у них те, за чим давно грядів, побачив живий примір, переконався о множности народної руської словесности, загадав велику гадку: утворити чисто народну словесність руську” (українську). (Твори, стор. 229).

Перечитавши ці твори, Маркіян побачив, що „русини” в Австрії, — це частина того народу, що масою жив в тодішній Росії і що там називався вже тоді українцями. Шашкевич втратив три роки у своїй особистій життєвій кар'єрі, але пізнав за той час правду, яка приспішила національний розвиток українського народу в Галичині.

В 1833 р. Маркіянів батько помер, але, як ми вже згадували, родина Шашкевичів залишилась на місці в Княжому при зятєві о. Терентію Сметані. Маркіян старався про прийняття на богослов'я, бо в міжчасі здав приватно іспити за другий рік „філософії” і мав від поліції свідоцтво про добру моральну поведінку. В 1833 році Митрополит Михайло Левицький дозволив йому вписатися на теологію, але як екстерністові, якому не вільно було жити в духовній семінарії. За рік, восени 1834 року, прийняли Маркіяна до духовної семінарії. Маркіян втратив урядового навчання два з половиною роки, але відомостей про український наріччя і слов'янщину мав більше від своїх професорів.

Ми вже згадували про польський революційний рух на українських землях. Тим рухом перейнялася тоді й частина української молоді, яка не знаходила у своїх провідників нічого, що могло б її захопити.

„Не було власної ідеї, — писав Б. Лепкий, — котра пірвала б палку молодіж, отже ширилася чужа, тим більше, що не було ясної свідомости, що це чужа ідея. Безідейна зверхність, тодішній ректорат і митрополія, не помогли молодіжці здержати від того руху, вони її кидали в обійми польської революції, бо до молодіжці відносилися неприхильно і нелюдяно, сповняючи свій обов'язок не як духові провідники і учителі, лиш як власть поліційна” (ст. 53).

М. Шашкевич увійшов до духовної семінарії вже свідомий свої національній приналежності і згуртував біля себе ідейних товаришів, які думали про освідомлення свого народу, закликаючи його до плекання рідної мови.

„СИН РУСИ” І „ЗОРА”

М. Шашкевич протиставив польським загарбницьким плянам Україну, яку в Галичині називали Руссю. Поляки закликали українців до того, щоб не творили свої власної літератури, бо, мовляв, уже є готова і багата польська, з якої можуть користати і галицькі українці. М. Шашкевич із шкільними товаришами зладив збірку поезій народною мовою, яку вимовно назвав „Син Руси”. Маркіян написав вступ до цієї збірки під заголовком „До чтителей руского языка”, в якому кликав своїх молодих приятелів:

Дайте руки, юні други,
Серце к серцю най припаде,
Най щезають тяжні туги,
Ум охота най засяде.
Разом, разом! Кто сил має,
Гоніть з Руси мраки тьмаві, —
Зависть най вас не спиняє,
Разом к світлу, други жваві!

(Твори, ст. 20-21)

Повний заголовок цієї альбомної збірки був такий: „Син Русь, или собрание стихотворов в руским языке от клеру Семінарії снеральной в Львѣ городі, русского краю Метрополіі, року 1833”. Як бачимо, збірка була патріотична і підкреслювала гордість із свої національній приналежності. Мова цієї першої збірки не була чисто народна, поезії в ній не мали літературної вартости, але це був перший крок до

того, щоб українську мову поставити побіч інших слов'янських мов на галицькому українському ґрунті.

М. Шашкевич задумав видати друком літературну збірку, щоб показати полякам, що і українці мають право на свою літературу. „Зоря, писемце посвящене руському язюку”, опинилась 1834 року в цензурі. Але при львівській губерніяльній управі не було цензора від українських світських книжок, і тому „Зорю” переслано на цензуру до Відня.

„Зорю” укладав М. Шашкевич із своїми товаришами Яковом Головацьким та Іваном Вагилевичем. Головацький прибрав собі слов'янське ім'я Ярослава, Вагилевич — Далибора, а Шашкевич — Руслана. Біля них гуртувалися ще й інші студенти, але головну працю при складанні „Зорі” виконала ця „Руська Трійця”, як їх охрестили студенти семінарії.

Головний зміст „Зорі” становлять українські народні пісні, розвідка про Богдана Хмельницького із портретом гетьмана, та твори членів згаданої „трійці” — Шашкевича, Головацького і Вагилевича. „Зоря” мала вже кращий впис, як „Син Руси” замість „ô” і „ê” писалося „i”, а замість „ы” — „и”.

Цензором грецьких і слов'янських книжок у Відні був відомий тоді славіст Вартоломей Копітар, словінського роду і гарячий австрійський патріот. Він побачив, що оця маленька книжечка може мати історичне значення не тільки для українців, але й для цілої Австрії. Копітар, в засаді не противлячись друкові „Зорі”, вирішував справу з політичного становища, і тому вислав „Зорю” до львівського губерніяльного уряду, щоб він дав свою опінію. Німецький губерніяльний уряд не визнавався в цій проблемі і просив тодішнього митрополита Михайла Левицького дати вяснення. Митрополит звернувся до свого дорадника, пізнішого цензора, о. професора університету д-ра Венедикта Левицького.

І так треба це виразно ствердити, щоб докладно зрозуміти тодішні важкі відносини, в яких діяв Маркіян Шашкевич, що не допустили до друку „Зорі” самі такі українці: Митрополит і його цензор, які не розуміли, яке велике значення має для розвитку українського народу і його Церкви українська народна мова. Чужинець Копітар краще цю спра-

о. Маркіян Шашкевич (До стор. 66)

ву зрозумів, як тодішні духові провідники нашого народу в Львові.

Копітар поставив губерніяльному урядові кілька запитів. Ось вони, як їх наводить дир. Ст. Шах в своїх фейлетонах (ч. 19):

1. „Чи Австрія може і повинна підтримувати русняків (малоросів) коштом і на досаду польської літератури?”
2. „Чи має вона робити це також коштом і на досаду великоруської літератури, бо природний ріст цієї нової літератури в Галичині мав би розвиватися коштом польської і великоруської літератури?”

Копітар звітував, що в „Зорі” є стаття і твір М. Шашкевича про Б. Хмельницького, які є „ворожі” до польського народу.

В творі М. Шашкевича під заг. „Хмельницького обступлене Львова”, між іншим, читаємо:

Як гетьман Хмельницький кіньми навернув,
Тай Львів ся здригнув;
Як гетьман Хмельницький шаблею звив,
Тай Львів ся поклонив.
На розсвіті з замку із ручниць стріляли,
А смерком козаки замок підпалили
Да раненько доокола весь Львів обступили.

(Твори, ст. 16)

І так обидва Левицькі, Митрополит і його дорадник, за-
явилися проти друку „Зорі”, яка порушувала політичні спра-
ви і „шкодила б співжиттю місцевих народів”.

Митрополит Левицький закінчив свою опінію так: „Ко-
ли питомця М. Шашкевича свербить рука писати, то най-
маже те, що належить до його священничого стану”. Про не-
вігластво цих обидвох Левицьких свідчить найкраще той
факт, який наводжу за Б. Лепким:

„Але верхом оцінки обох достойників було підозріння,
що Шашкевич хилиться до Росії, бо він підписався „Рус-
лянд”, хоч Шашкевич, як знаємо, підписувався слов’ян-
ським іменем „Руслан” (ст. 59). Так думали про того Мар-
ккіяна, який майже в тому самому часі написав і таки на-
друкував перший вірш українською мовою в Галичині, свою
оду, написану в 1835 році з приводу 65-их роковин з дня
народження австрійського цісаря Франца І під заг. „Голос
галичан”.

Варто навести в цілості цей перший вірш, друкований
українською мовою.

Що то за краса всім світом зацвила?
Чи сонце ясне з-під небес ступило?
Чи небо звізди на землю спустило?
Чи зоря ранком землев ся розплила?

Не сонце, не звізда, не ясна зоря то,
Народи велике днесь святкують свято.

Куда мир веселий так приквапно скорить,
В одежах святочних всякий ся являє?
Чи труба ангела світ на суд скликає?
Чи Боян віщий князям пісні творить?

Не пісні Бояна, не труба ангела,
Усердна подяка в храм народи звела.

Що то за голос світом розлягає?
Чи ангелів пісня пливе воздухами?
Чи чудними море грає голосами?
Чи соловій-птиця весну розвиває?

Не ангел, не птиці піснь чудову творять,
Народи усердну молитву говорять.

Мудрости вічна, доброто прекрасна,
Що з віка водиш світи воздухами,
Що ублажаєш народи царями,
З котрими весь рід, вся сторона щасна;
Милости безконечна, Ти джерело світа,
Ще царем Францішком в многа тиш нас літа!
(Твори, ст. 20).

В ОБОРОНІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Маркіян і його товариші не зрадилися неуспіхом збір-
ника „Зоря” і продовжували свою працю, щоб здобути пра-
ва українській мові в церковних проповідях і в літературі.
В 1835 році М. Шашкевич виголосив першу проповідь укра-
їнською мовою в духовній семінарії на тему обов’язків лю-
дей супроти свого монарха. Ця проповідь викликала захоп-
лення серед студентів-народовців і ненависть серед тих, що
виголошували проповіді польською, німецькою або латин-
ською мовою. В 1836-му році Шашкевич виголосив першу
проповідь українською мовою в катедрі св. Юра. Що це був
революційний крок на тодішні часи, — доказом є факт, що
до того часу у Львові виголошували проповіді по наших
львівських церквах тільки польською мовою. Дир. С. Шах
наводить лише одного священика, о. д-ра Якова Геровсько-
го, який проповідував по-українськи в церкві св. Миколая,
в найбільшій дільниці Львова. (Ст. Шах, ч. 20).

Маркіян Шашкевич, розуміючи вагу рідної мови, під-
готовив читанку для народу. Хотів він видати також і слов-
ник української мови. Читанка була призначена для учнів
шкіл, що існували при деяких парафіях, і називалась „Чи-
танка для діточок в народних школах руських”. Містила во-
на повістки, басні (байки) і віршовані пісеньки. Повістку під
назвою „О помочі нещастним своїми руками” закінчив М.
Шашкевич актуальною і сьогодні правдою: „Масш много,
давай много; масш мало, то дай мало, а з охочим серцем”
(Твори, ст. 114).

На жаль, ця Шашкевичева „Читанка” появилася друком аж у 1850 році і другим виданням в 1853 році.

У 1836 р. Шашкевич виступив в обороні тієї азбуки, якої вживали тоді при писанні й друкуванні українською мовою, бо о. проф. Йосиф Лозинський надрукував був в польським журналі „Rozmaitości” статтю п. н. „O wprowadzeniu abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego”, в якій пропонував українцям замість кирилиці чи гражданки користуватися латинськими літерами. Латинкою видав він навіть книжку „Ruskoje wesile”. Проти о. Й. Лозинського негайно виступив о. проф. Йосиф Левицький із Перемишля, який в тих самих „Rozmaitościach” вмістив статтю, а М. Шашкевич написав по-польськи на цю тему брошуру, яку в Перемишлі видав список Іван Снігурський в 3,000 примірниках.

Треба зазначити, що о. Й. Лозинський пропонував латинку з тих самих причин, з яких це робили й пізніші українські мовознавці-патріоти. Він не зразився гострим проти себе виступом і далі обороняв українську мову, залишивши справу її письмової одежі — азбуки.

„РУСАЛКА ДНІСТРОВАЯ”

Після невдачі з „Зорею” Шашкевич не опустил рук і не припинив заходів, щоб таки пустити між український нарід в Галичині першу книжку українською мовою. В 1835 р. Яків Головацький вернувся з Будапешту, де студіював в університеті і де мав нагоду познайомитися зі словаком Яном Коляром, сербом Юрієм Петровичем і хорватом Куриляком, завзятими слов’янофілами.

Головацький порадив Шашкевичеві надрукувати першу українську книжку на Угорщині. Її назвали „Русалкою Дністровою”, і рукопис завіз до Будапешту сам Головацький під час вакацій 1836-го року. Ця книжка на першій сторінці має такі написи: *Русалка Дністровая*. Ruthenische Volks-Lieder. У Будимѣ. Письмом Корол. Всеучилища Пештанського. 1837. (Бібліографічний опис подає Володимир Дорошенко в брошурі „Маніфест ‘Руської Трійці’”, Філадельфія, 1959, ст. 4). Ця книжка мала сторінок: XX + 133 + 2.

Будапештський цензор Надь апробував друк, і в грудні 1836 р. „Русалка” вийшла в світ.

Гроші на друкування книжки в сумі 150 фльоринів вислано до друкарні аж в лютому 1837 р., і тільки після того можна було її розсилати між люди. У виданні „Русалки” допоміг директор головної школи в Коломії о. Микола Верещинський, пожертвувавши 60 фльоринів, 15 фл. дав о. Іван Авдиківський, а решту, якимсь робом роздобули самі редактори-видавці. В. Дорошенко у згаданій праці подає за д-р М. Тершаківцем, що 90 фл. дав сам М. Шашкевич.

Зміст „Русалки Дністрової” складається майже з тих самих речей, що були призначені до „Зорі”, а крім того ввійшли до неї деякі нові твори. Немає статті про Б. Хмельницького.

Отже, надруковано в ній: „Передслів’є” (вступ); пісні народні (ст. 1-58); складання (оригінальні твори) — ст. 59-100; переводи (101-112); старина (рукописні матеріяли); Критична оцінка книжки о. Й. Лозинського — зроблена М. Шашкевичем, який знов виступив проти латинки в українській літературі (113-132).

Книжку складала чужі, не-українські складачі, далеко від видавців, і тому в ній є численні друкарські помилки. В. Дорошенко нарахував їх 150.

„Але в нещасливу годину виринула оця „Русалка” з глибоких филь галицької безпросвітності”, — пише Б. Лепкий.

З Будапешту вислали 800 примірників „Русалки” через Відень до Львова на руки Якова Головацького, а 200 примірників дістав у Відні Іван Головацький, молодший брат Якова. Б. Лепкий пише про 900 і 100 примірників.

Поліція у Львові притримала ці книжки і запиталася Митрополита, що з ними робити. Митрополит передав примірник своєму цензорові, о. д-рові Венедиктові Левицькому, який негайно пізнав в новій книжці „Зорею”. У вступі до „Русалки” були надруковані прізвиська деяких осіб, які надсилали до неї матеріяли і які саме тоді були замішані в процес у спробі пропольської пропаганди і державної зради. Тому Митрополит, побоюючись щодо лояльності видавців супроти Австрії, видав неприхильну опінію про „Русалку”, і поліція skonфіскувала всі примірники книжки з тим, щоб Митрополит перевів слідство. „Русалка” пролежала на поліції до революційного 1848-го року, а до Галичини дійшла тільки частина примірників, що їх дістав був Іван Головацький у Відні.

Про правопис „Русалки” Шашкевич написав у передмові так:

„Сказати нам да-що о правописови сей книжки. Хочемо зачинати, проте знати нам конче, яке теперішньому язикови істиннос лице; задля того держали-смо ся правила: „пиши, як чуєш, а читай, як видиш” (Твори, ст. 91).

Ми вже згадували, що Шашкевич гостро виступав проти латинської азбуки в книжці о. Лозинського. Там він писав в обороні азбуки „святого Кирила, любомудрця високоумного, многуученого, що ся так добре вдивив в язик словянський, що бистрим соколовим оком проймив го на вскрізь, що сильним думаючим духом обняв всі голоси величного звенящого язика слав'ян. Азбука святого Кирила була нам небесною незборимою твердою перед знидіньом, була найкріпльшим стовпом, несколибимою скалою, на котрій Русь свята, через тільки столітей люто печалена, крепко стояла. Єї то чудне діло, що ми доси русинами!” (Твори, ст. 94-95).

„Русалка” надрукована не кирилицею, а гражданкою, достосовано до фонетичної засади, з додатком сербських знаків. У ній вперше впроваджено букву „є” на означення пом'якшеного „е” = ѐе, так зване йотоване „е”, що його вживаємо й нині.

Митрополичий цензор о. проф. д-р Венед. Левицький — перевів слідство проти видавців і авторів „Русалки”. Іван Вагилевич заявив, що він не брав активної участі у виданні книжки, тільки його два вірші туди попали: „Мадей” та „Жулин і Калина”. М. Шашкевич відповів на слідстві, що хотів послужити рідному письменству та рідній мові, яка є самостійною між церковнослов'янською і російською. Яків Головацький не відпекувався того, що це він, як колишній студент університету в Будапешті, займався виданням „Русалки Дністрової”.

Про вислід слідства Б. Лепкий пише так: „Іх обох (М. Шашкевича і Я. Головацького) хотіли прогнати з семінарії. Але Митрополит спитав о раду губернії, губернія віднеслася до Відня, Відень спитався о гадку пештенського цензора, і скінчилося на тім, що оба видавники дістали тільки остру нагану” (ст. 71). Ст. Шах від себе додає: „Скінчилося все на упімненнях збоку митрополита Михайла Левицького” (ч. 22).

Як бачимо, проти „Зорі” і проти „Русалки” виступили не так чужі займанці, як несвідомі її вартости і значення тодішні наші провідники. Австрійський уряд не хотів ще й української ірреденти, бо саме тоді мав доволі клопоту з польським революційним рухом.

Як поставилися до появи першої української книжки в Галичині тодішні духові провідні кола, ми вже згадували вище. Але неприхильно прийняли її появу навіть ті українці, які були за українську народну мову в літературі, як наприклад о. Йосиф Левицький із Шкла, який написав граматику української мови і статтю п. з. „Письменство руське в Галичині”. Та о. Й. Левицькому не подобалася зверхня шата „Русалки”, — її фонетичний правопис. Він написав польськи про „Русалку” таке (подаємо в українському перекладі):

„Треба тільки дякувати урядові, який не тільки бистрим оком дивиться на політичні відносини, але й звертає увагу на всякі непотрібні новини, не дозволивши поширюватися „Русалці Дністровій” в тій формі, в якій вона вийшла з рук тріюмвірату”. (Б. Лепкий, ст. 72).

Цензор о. В. Левицький не дав прихильної opinii про „Русалку” з огляду на її мову і правопис. Не сподобався йому і зміст цієї книжки, як революційний. Та о. В. Левицький, як професор морального богослов'я в університеті, знайшов ще в „Русалці” й „неморальність”. Йому не сподобався переклад сербської народної пісні „Знатель”.

Можна б мати деяке застереження щодо цього вірша, але коли взяти до уваги, що це переклад сербської народної пісні і що видавці не були недозрілі юнаки, тільки дорослі чоловіки, то треба прийти до переконання, що самі лише „моральні причини” не оправдують заарештування цілого накладу „Русалки”. При добрій волі духовної влади можна було наказати видавцям чимось заліпити або вирізати цю сербську пісню, якщо тільки вона мала б бути єдиною причиною заборони книжки. Та причиною ворожої постанови до „Русалки” було ще щось інше, оті „неспотешне новосці”, про які писав парох Шкла о. Й. Левицький, який говорив і про „стосункі політичне”. Митрополичий ординаріят у своєму звіті поліції також писав про те, що з таким „неморальним” змістом не можна „Русалку” пустити в світ”. (С. Шах, ч. 21).

Степан Шах, колишній директор української гімназії в Перемишлі, додає від себе:

„Але тут скажу, що ніякий ректор чи єпископ, а навіть директор військової школи, не погодився б на публікацію вірша про поцілуї...”

Ми згадували про цю справу вище, тут додамо, що ніяк не можна виправдувати того, що сталося з „Русалкою”, бо при добрій волі українських чинників можна було врятувати цю українську „веснівку” на літературному полі в Галичині. Що пісня-вірш „Знатель” не є аж така неморальна, видно хоч би з того, що її передруковано між творами о. М. Шашкевича в книжці „Русалка”, ст. 103, що її видали оо. Василяни в Нью Йорку-Філадельфії в 100-роковини смерті Шашкевича, в якій вмістили свої привіти-статті аж чотири українські католицькі єпископи та численні наші священики („Русалка”, Філадельфія, 1943).

В. Дорошенко справедливо написав на сторінках філадельфійської „Америци”, що „Русалку” сконфісковано, а її впорядники зазнали різних дошкульних кар і переслідувань, зокрема Шашкевич, внаслідок нагінки на нього святоюрських чинників, передчасно зійшов із цього світу. Але своїх національних переконань він не зрадив до самої смерті”. (Згадана праця, ст. 20).*

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ СВЯЩЕНИКОМ

Мати Маркіяна з дітьми-сиротами жила при своєму зятеві о. Т. Сметані, який душпастирював у Княжим. Тут на ферії виїздив і Маркіян. Але в його рідні був нестаток. Маркіянів брат не міг систематично ходити до школи, бо не мав чобіт. Маркіян хотів якнайскорше добитися власного станови-

* о. Мирослав Марусин твердить в „Америці”, з 10-го травня 1961-го року, що „великою потіхою для Шашкевича була добра постава до нього Митрополичої Консисторії і ректорату Семінарії”. Цю думку мусів би автор обґрунтувати, бо ж інші священики інакше про це пишуть: о. А. Трух, ЧСВВ, написав, що „як Маркіян став священиком, то його переслідували”, і що він „терпів переслідування — такі від своїх несвідомих настоятелів і товаришів”. („Русалка”, Філадельфія, ст. 35). о. Володимир Лотович там таки на 32 ст. писав, що „Шашкевич після висвячення не надто був протегований і коротав вік по вбогих сотрудиствах”.

ща, щоб допомогти матері й рідні. Перемиський єпископ Іван Снігурський намовляв Маркіяна, щоб висвятився безженим, бо хотів взяти його до Перемишля. Але Маркіян таки рішився працювати на селі. Наприкінці серпня 1837-го року він закінчив богослов'я і в лютому 1838 року одружився з Юлією Крушинською, донькою о. Теодора, священика в Деревні, Жовківського повіту.

Митрополит Михайло Левицький висвятив Маркіяна на священика в травні 1838 року. Першим місцем праці о. Маркіяна було „глухе, мочаристе село Гумніська коло Буська, Камінецького повіту. Село бідне, люди робили панщину, а в приходській домі не було ні порядних вікон, ні підлоги, а через стріху затікало”. (Ст. Шах, ч. 22). Через півроку перенесли Маркіяна на таку саму бідну адміністрацію в селі Нестаничі, в Камінецькому повіті, де він працював до травня 1841-го року. Звіздам перейшов на адміністратора до Новосілок Лісних, де 1842 року став парохом і де помер 7-го червня 1843-го року.

У Новосілках Лісних жилося о. Маркіянові дуже скупно, прямо бідував. При тім почалася в нього грудна недуга. Сили опускали о. Маркіяна, недуга розвивалася і зломилася 31-річного Шашкевича до ложа; він утратив зір, відтак і слух, і серед тяжких мук покликав його Господь туди, „ідіже ність болізни, ність печали”. Скосила безжалісна смерть найкращу цвітку на галицькій леваді 1-ої половини XIX віку” (Ст. Шах, ч. 24).

Працюючи як священик у глухих галицьких селах, молодий ідеаліст виконував із найбільшою ревністю свої обов'язки, бо, як сам писав, „знав, що є слуга Божий”, і тому „хотів своє завдання виконувати гідно та пильно”. Крім того він займався літературною працею, перекладав Євангелію на живу українську мову і створив перлину своєї поетичної прози „Псалми Русланові”. І хоч завжди докучали йому матеріальні злидні, він не падав на душі, слідкував за новими виданнями, що появлялись на Україні. В листі до Михайла Козловського, пересилаючи йому альманах Є. Гребінки „Ластівка” з 1841-го року, він писав:

„Рідні, любезенькі! Несеться воздухами до Вас, мої миленькії, шпарка Ластівка; ой, ластівка ж то, ластівка! Такої ще ніхто зроду не бачив, бо ж то іно, що гарно виспіває та щебече та так мов примовляє, а то ще і на зиму не ховасть-

ся, і все снується, і все літає і все виспіває, що забудеш і біду, і горе, і смуток і журбу, і здається тобі, що завсіди весна". (Твори, ст. 132).

Б. Лепкий написав про смерть М. Шашкевича:

„Умер священик, з'їхалися сусіди, відспівали похоронні співи, один з них сказав проповідь і зворушив слухачів до сліз. Громада відвела свого пароха на цвинтар, дідич позичив гробу, і тіло спочило в землі.

Умер батько, і остався син одинак — Володимир, що до смерти зберіг у живій пам'яті батьків ясний образ. Ніколи не забув, як батько давав йому початки освіти, як учив хвалити Бога і любити безталанну вітчизну. По батьку одиличив син-одинак (інший син Шашкевичів помер немовлям) дорожній спадок — дар пісні.

Та не вмер поет, бо твори його живуть донині, і донині живе його дух животворячий, той, що покликав нас до життя..." (ст. 76-77).

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ — ПОЕТ

У згаданому повному виданні творів М. Шашкевича з 1906-го року під редакцією проф. Юліяна Романчука вміщені ті твори поета, що друкувалися в „Русалці Дністровій”, у „Вінку”, що вийшов у Відні 1846 р., в пізніших виданнях, в „Чиганці” та інших: Згадка, Болеслав Кривоустий під Галичем 1139, Погоня, Наливайко, Хмельницького обступлення Львова, Бандурист, Голос Галичан, Слово до чителів руського язика, Побратимові, До ** (Мисль піднебесну двигти в самім собі), Син любому отцю, Братові на чужину, Туга за милою, До милої, Підлисса, Над Бугом, Лиха доля, Розпука, Сумрак вечерній, Коломийки, Туга, Вірна, Думка, Веснівка, Безрідний, Опихане, пане?, Окрушки і Слава Богу. Всього 28 віршів — на 30 сторінках видання малого формату відомої „Руської Письменности”. В нашому виданні є їх 34.

Зараз за творами віршовою формою треба поставити високопоетичні три „Псалми Русланові”, які є „поезією в прозі”. Прозою написане коротке оповідання „Олена”, яке М. Шашкевич назвав „казкою”, хоч в ньому нічого казкового немає. Прозою написані ще такі твори, про які ми вже згадували: „Передслів'я” та „Старина” і стаття про книжку Й. Лозінського „Руськоє весілля”. Шашкевич залишив і дві про-

повіді українською мовою: „В день Преподобного о. нашого Онуфрія” і „На Рождество Пресвятої Богородиці”.

Віршових перекладів Шашкевича є майже вдвоє більше, як оригінальних віршів, бо переклади займають 51 сторінку, в згаданому виданні Ю. Романчука, а оригінальні твори — 30 сторінок. З польської мови переклав Шашкевич уривок з поеми С. Гоцинського „Zamek Kaniowski” — всього перекладено 114 стрічок; з Францішка Карпінського переклав „Пісню” (20 стрічок).

З сербської мови переклав 6 коротких народних пісень, що надруковані на неповних трьох сторінках.

Найбільше перекладів дав Маркіян із чеської мови, з так зв. „Короледворського рукопису” і з „Суду Любушиного”, з яких є 16 уривків в перекладах, що вміщені на 43-ох сторінках видання „Просвіти”.

Оцінюючи поетичну творчість Шашкевича, „не можемо дивитися на неї з таким холодом і з такою безсторонньою байдужністю, з якою газетний рецензент осуджує надіслані до газети поезії, бо Шашкевич, — це одна з тих поетичних появ, в котрих життя і поезія — нероздільна єдність”. (Б. Лепкий, ст. 86).

Найближчий Маркіянів співробітник Яків Головацький писав про нього:

„Маркіян був чоловік середнього зросту, щуплий, але меткий, волосся мав ясенорусе, очі сині, тужнів, носик невеличкий, кінчастий, лице худощаве, виражало якусь тугу і болість. Сам був м'якого, доброго серця, в товаристві дотепний і забавний, показував себе веселим і шаловливим. Лиш коли розговорився за рущину, народність, за рідний язик, родиму словесність і пр., тоді показала вся сильна душа його, котра в тім слабovitім тілі жила, очі блиснули живістю і якимсь святим вотхновенням, чоло трохи приморщилося, і лице набрало якоїсь грізної поваги; говорив сердечно, сильно переконував, бо му з серця ішло, він цілим тим духом жив і віддихав”. (Твори, ст. 234-235).

Я. Головацький дякував Шашкевичеві „за його труди і роботи, а коли не за множество і докональність його діл, то за щире родолюбиве серце, за вплив і науку його, за то, що сам дорого праву знайшов і другим показав, і що твердо устояв на против супротивних хвиль”. Головацький дякував „від всіх добрих русинів” (Твори, ст. 235). Головацький на-

звав Шашкевича „зірничкою, що забликла з-поза густих хмар, замеркотіла на проясненім небі, та й тут і погасла”. На думку Головацького, М. Шашкевич „був істинний поет з високим дарованням” (там же, ст. 232). За визначного поета мав М. Шашкевича й інший його сучасник та приятель Микола Устиянович, який написав, що Маркіян „яв думи нашіі нам піти, і руської мови красу розвивати в ясеньких барвах і силі”. Високо цінили поетичну творчість Шашкевича й інші його сучасники.

Ми не маємо наміру подавати всі голоси літературознавців в цій справі, але треба дещо навести, щоб яркіше вийшла та відокремлена думка, про яку згадуємо пізніше, і яка відмовляла Шашкевичеві навіть найменшого поетичного таланту.

Іван Франко писав в 1878 році про Шашкевичеву „Русалку”, що „це якесь неясне, а сильне чуття, ніжне і інстинктове, як чуття дитини, котре рветься на волю силою вродженого потягу, не аргументуючи, не роздумуючи, не розуміючи навіть докладно, як виглядає та воля. Це ніжне чуття, мов запах лугів напровесні, охоплює кожного читача. Це немов один неясний прорив чуття людського серед загального затупіння та одичіння. Це її найбільша, найреволюційніша ціха”. (М. Возняк, згадуваний у бібліографії творі).

В рецензії на працю В. Коцовського п. з. „Пам'яті М. Шашкевича” І. Франко ще прихильніше висловився про поетичну творчість М. Шашкевича: „Новим був дух Шашкевичевої поезії — свіжий і оригінальний; новим був той її індивідуальний, суб'єктивний характер, що дає нам можливість із-за кожного твору, із-за кожного стиха бачити особистість поета, його симпатичну вдачу і щире серце. В Шашкевичевих віршах у нас перший раз повіяло духом поезії XIX віку; давня „мова богів”, як колись називано поезію, тут стала кристалізованою, очищеною мовою людського серця, зверненою безпосередньо до серць усіх інших людей”. (Життя і Слово”, том II, Львів, 1894, ст. 147).

Всі ті, що писали про Шашкевича, не відмовляли йому поетичного таланту, тільки М. Євшан написав був у 100-річчя народин творця „Русалки”, що „Шашкевич є для нього нічим іншим, як хронологічною датою”. Шашкевич, — це один із тих типів, — думав 22-річний тоді літературний критик, — „які після кожної сильнішої струї лишаються, як на-

мул лишається після виливу води. Шашкевич поетом таки не був. Вся роля його кінчається — на плачу”. Це „індивідуальність зовсім не сильна, бодай настільки, щоб стати реформатором рідного письменства та випроводити його на новий шлях”. (М. Євшан. „Свято М. Шашкевича”, Літ. Н. Вістник, 1911, жовтень-грудень, ст. 291-306).

Ол. Бабій старався оправдувати М. Євшана тим, що цей критик „був тоді під впливом політичної лівиці”, яка поборювала Шашкевича як священика. (ЛНВ, 1929, кн. XI, ст. 986). Та становище М. Євшана, — це звичайний вибір критика-естета, політика тут ні при чому, бо ж „лівий” І. Франко міг справедливо оцінити автора „Русалки Дністрової”. З інших критиків наведемо голос С. Єфремова, який писав, що Шашкевичеві „нещаслива доля не дала розгорнутися на повну силу”, та все ж таки Шашкевич був тим „живим мотором, що прилучив Галичину до всеукраїнського руху”. (Історія українського письменства, том II, ст. 330).

Не хочемо надто збільшувати нашу працю, але все ж згадаємо ще голос д-ра М. Гнатишака у сторіччя появи „Русалки” з „Дзвонів” (1937, ч. 6-7, ст. 248-253). М. Гнатишак оцінював творчість Шашкевича в площині „психологічної світоглядної класифікації” Вільгельма Дільтея, а також „психологічної схеми” Кречмера. Гнатишак ставив Шашкевича до тієї самої групи людей, в якій Кречмер умістив Шіллера, Фр. Бетговена та Фр. Великого, і твердив, протиставляючися всім дотеперішнім критикам, що Шашкевич, — це „сильна душа”, що характер його творчості „наскрізь пронизаний різними первнями духової сили, енергії, невгнутости, бадьорости, активізму й патосу боротьби”. Для Маркіяна „характеристичні не суб'єктивізм і меланхолія, тільки, навпаки, захоплення об'єктивними релігійними й національними ідеями, віра й надія на краще майбутнє і бойовий активізм”.

Хто дивиться поверховно на Шашкевичеві твори та його діяльність, той міг би думати над тим, чи не правдиве твердження М. Євшана, який дорікав Шашкевичеві за те, що не робив революції, як то робили поляки в 1830-му році.

Але з ким мав Маркіян Шашкевич робити революцію? Чи не з цензором о. Венедиктом Левицьким? Чи не з тими священиками й студентами богословії, які у Львові виголошували в церквах проповіді по-польськи? Чи не з неосвіче-

ним народом? Та ж виголошена Маркіяном перша проповідь українською мовою так розлютила поляків, що за те хотіли його „кинути в канал”. Українське слово в церкві, українська мова в „Русалці”, — це була революція в тодішніх часах у Галичині. І проти тієї української „революції” виступали не тільки поляки, але, як це ми бачили, вся наша тодішня провідна верства. М. Возняк оповідає, що вже після виступу Шашкевича один студент богословії хотів був виголосити проповідь по-українськи, та коли подивився на приятелів у церкві своїх настоятелів, то так настрашився, що відразу свого наміру зрікся. (М. Возняк, згад. твір, ст. 30).

**

Перша Шашкевичева надрукована поезія, це, як ми вже згадували, ода „Голос Галичан”, в якій автор патетичними словами в схолястично-клясичному стилі вихваляв цісаря Франца І. Ця ода вказує на те, що Шашкевич уже тоді займався вивченням української старої літератури („Ци Боля віщій князям пісни творить”) та вивчав словесну творчість українського народу („Ци соловій-птиця весну розвивас”).

До найкращих Шашкевичевих поезій треба зарахувати „Веснівку”, яка є символом його особистої долі, долі його літературної творчості і української літератури в Галичині.

Цвітка дрібная
Молила неньку,
Весну раненьку:
— „Нене рідная,
Вволи ми волю,
Дай мені долю,
Щоб я зацвила,
Весь луг скрасила,
Щоби я була,
Як сонце ясна,
Як зоря красна,
Щобим згорнула

Весь світ до себе!”
— „Доню голубко!
Жаль мені тебе,
Гарная любко!
Бо вихор свисне,
Мороз потисне,
Буря загуде;
Краса змарніє,
Личко зчорніє
Головоньку склониш,
Листоньки зрониш,
Жаль серцю буде”.

о. Д. Попович повторив за проф. д-р Омеляном Огоновським, що Шашкевичів сонет „Сумрак вечерній” найкраще „визначається” між поетовими піснями. Ось цей сонет, один із двох, між Шашкевичевими поезіями:

Сонце ясне померкло, світ пітьма насила,
Вшир і вздовж доокола сум ся розлягає,
Чагарами густими тьма вовків завила,
Над тином опустілим галок гамор грає.

Там нещасен думаю тяжко, мов могила
Серед степу о північ сумненько думас:
Згадка в душі печальній тужно згомотіла,
Бо сплинули радощі, як Дністер спливає.

Нависло ясне небо чорними хмарами,
Тяжкими густі бори склонились тучами,
Зойкнули дуброви і ліси застогнали.

Весело ми з тов гудьбов та й з тими лісами
Мило ми з буйним вітром, з блудними марами,
Студена тая доля к серденьку припала.

Б. Лепкий оцінив „Веснівку” так: „Хто написав такий вірш, мусів бути великим поетом” (ст. 93). І далі він стверджує: „Тут образ природи і подібність його до власної долі та до судьби народної ідеї зв’язані так природно, а гарно, і передані так звичайно, а поетично, що подібних архитворів не багато знайдемо. Есть це така виймкова поезія, як Гете “In allen Giftern herrscht Ruh” („На усіх верхів’ях тиша”).

Вчені літературознавці подавали не один взір, за яким нібито Шашкевич написав свою „Веснівку”. Проф. К. Студинський у праці „Генеза поетичних творів Шашкевича” називав „Первійоснек” Міцкевича і три народні пісні, при чому додавав, що „Первійоснек” написаний під впливом „Блюменресляйн” Гете. Яким Ярема і М. Євшан називали тут ще „Прімуля веріс” Ленава.

Гадаємо, що „Веснівка” М. Шашкевича, — це оригінальний авторів твір, а що подібні сюжети є і в інших, і то великих, поетів, — то це свідчить тільки про поетичний хист Шашкевича. „Веснівка” має всього 59 слів у 24 рядках. Але скільки почувань викликають вони в читача своєю лаконічністю, такою прикметною народній пісні, народній творчості і творам дійсних поетів.

Сонет „Сумрак вечерній” може стояти в збірці будь-якого великого поета. В ньому знаходимо прегарну алітерацію в рядку „Над тином опустілим галок гамір грає”. В цьому сонеті іронічна авторова пуанта:

Весело ми з тов гудьбов* та й з тими лісами,
Мило ми з буйним вітром, з блудними марами,
Весела тая доля к серденьку припала.

Найсильніше виявився Шашкевичів талант у його ліричних творах, в яких він висловлював свої особисті почування або, як у „Веснівці”, турбувався долею української літератури.

В особистому житті і в громадських починах Шашкевич не мав таких успіхів, щоб міг бути вдоволений із життя. За ним майже все його недовге життя ходила „лиха доля”, про яку він співав:

Ой ти доле, лиха доле,
Гадино їдлива!
Переїла моє щастя —
Гіренька година!

Запустила в мою душу
Журбу і розпуку,
Учинила мому серцю
З гараздом розлуку.

. . . . .

Десь за морем, за горами
Мій гаразд здрімався,
Десь з безвістей, з лісів темних
Мій смуток пригнався.

Ой пригнався, та й вороном
Надо мнов літає.
В'є ми серце тяжким крилом,
Радість розбиває.

„Чорна хмара” заявляє поетові, що це вона „була його долею”, і „тепер ще вкриває його чорнов мряков”, та і над гробом про нього не забуде . . . Але поет кінчас цей вірш про свою долю таки войовничою заявою: „Таку долю най то грома тріснут!”

* „гудьбов” — музикою; це один із чехізмів в творах Шашкевича.

Вірш „Розпука”, подібно як і „Лиха доля”, написаний коломийковим розміром і перейнятий сумним настроєм; його закінчення справді песимістичне:

Ти зазуле сивенькая;
Закуй ми сумненько;
Най розпука та й люгая
Вирве ми серденько.

У Шашкевича є вірш „Коломийки”, що має 5 строф, з яких остання звучить так:

В гробі сумно, в гробі тихо,
Сумрак студенький,
Ой як ляжу серед нього
Тогда я щасенький.

Оці ритми і рими, — це ясна вказівка на те, звідки Шашкевич вчився поезики. В коломийкових строфах образів природи в першій половині, — відповідає психічне переживання автора, нпр.:

Летить ворон чорнокрилий,
За ним загуділо;
Щастя моє, гаразд милий
На віки зниділо.

Так буває і в народних піснях із коломийковим ритмом. Таким ритмом написані Шашкевичеві поезії: Туга за милою, До милої, Підлисса, Над Бугом, Лиха доля, Розпука, Коломийки, Туга, Вірна, Думка і Слава Богу.

Шашкевич вдало наслідував коломийки, і деколи його оригінальні вірші зовсім схожі на ці народні витвори:

Твої води веселенькі, в них рибонька грає;
Моє серце розпукаєсь, від журби ся крає.

Проф. Юрій Шевельов у статті „Суворі школа” (Чи Шашкевич, як поет, мав своє власне обличчя?) справедливо відмітив, що „здатність наслідувати різні стилі, відтворювати їх — дуже типова для М. Шашкевича. І вона не випадкова. Для письменника, що стояв коло коліски новоутвореної літературної мови на Галицькій Україні, що прокладав нові шляхи новонароджуваній літературі, ця здат-

ність була особливо важлива. Бо вона давала змогу виробити справді гнучку й багату, пристосовану до різних стилів і жанрів мову, бо тільки вона творила передумови для дальшого розвитку і розквіту літератури, писаної народної мови". („Українські Вісті", Едмонтон, Канада, ч. 33, з 14-го серпня 1961).

Професор Шевельов проаналізував переклади Шашкевича, яких є більше, як оригінальних творів, порівняв їх із перекладами тодішніх поетів Наддніпрянщини (Гребінки, Боровиковського, Шпигоцького) і ствердив, що праця Шашкевича над перекладами була для нього „свідомою і суворою школою", бо член „Руської Трійці" був „спочатку національним діячем, прокладачем шляхів розвитку національної мови, а вже потім поетом з виробленим індивідуальним лицем". (Там же).

Шашкевич залишив не багато оригінальних поетичних творів, але вони є досить різномодні своїм характером, хоч Дмитро Чижевський у своїй „Історії української літератури" написав, що „тематика поезії Шашкевича неширока" (ст. 413). Ю. Шевельов вірно стверджує, велику „різноманітність стилів і жанрів" оригінальних Шашкевичевих творів.

„Романтична новела „Олена" і більш-менш витримана в традиціях схолястично-книжного класицизму ода („Голос галичан"), наукова історична стаття („О запорожцях і їх Січі") і безпретенсійна лірична народна пісня („Вірна"), пристрасна патетика псалмів („Псалми Русланові") і ніжність сентиментального романсу („Туга за милою"), гумор побутової сценки („Опихає, пане") і політ романтичної фантазії („Побратимові"), медитативно-філософський сонет („До **", „Мисль піднебесну двигти в самім собі") і стилізація історичної пісні („О Наливайку"). (Згадана стаття Ю. Шевельова).

Цей реєстр проф. Шевельова можна було б продовжити, бо Шашкевич залишив ще і баладу („Погоня"), і наслідування народної думи („Хмельницького обступлення Львова") і уривок довшого епічного твору „Бандурист", що є частиною задуманого „піснетвору" — „Перекинчик бісурманський", героєм якого мав бути польський граф Вацлав Ржевуський, прозваний Ревухою або Золотою Бородою, який емігрував після розбору Польщі, але вернувся на Поділля, де й згинув у битві під час повстання в 1831 р.

Ось третя пісня цього недокінченого твору:

Присів на царинці; молодь обступила,
Як цвіточку пчоли, а старшина сіла.
І виняв бандурку і обтер полою,
І став і строїти, і повів рукою
По струнах злегенька... Струни згаморили...
Півець розуміє, бо з ним говорили;
Вже літ сорок і два їх бесіду знає.
І вдарив сильніше і скорше тручас:
І стали грімти та бескидським громом,
І стали шуміти та степовим шумом;
То знов закипіли, як води старого
Отця Славутиці, бо о нім думає
Півець і мислю честь сму співає:
То знов злебеділи, якби галич много
Стадами злетівши чисте поле вкрили;
То знова злегенька, стиха гомоніли,
Мов згадка літ давних, минувшої долі,
Що раз то тихше і тихше брєніли,
За думкою півця розплились по полі,
А наконєць зглухли, зовсім занімили...

Шашкевич видав „Русалку" перед появою Шевченкового „Кобзаря" і написав свої пізніші твори, майже не знаючи вогненного Шевченкового слова. Та в Шашкевичевих поетичних творах є „дві великі і найдорожчі прикмети всякої правдивої поезії, тобто щирість чуття і простота вислову" (Б. Лепкий, 87). Ці дві прикмети Шашкевичевої поезії підкреслював і І. Франко.

Б. Лепкий гадає, що і Маркіян „вдарив сильніше" і став „грімти та бескидським громом" в таких творах, як „Русланові псалми", які є прототипом української поетичної прози. Квітка-Основ'яненко перший почав писати прозою в українській літературі, але „щойно, Шашкевич спромігся на той глибокий тон і на ту велику силу вислову, без котрих годі говорити про найвищі почуття людини... Шашкевич в невеликих трьох псалмах дав найлуччий доказ, що в українській мові, мов у дорогоцінній гарфі, не хибує жадної, навіть найдорожчої струни" (ст. 99).

Ось перший із трьох Шашкевичевих „Псалмів":

Великий єсть Бог і велике ім'я Єго. З небес на землю, від кінця світа до кінця простирається воля Єго; всьо, що під сон-

цем і вище сонця, в світі і за світами, розгомонює мудрість без-
начальну і безконечну, а перед сею мудрістю марниця всі муд-
рості наші, як крапля перед морем, як червіна перед велетом, як
годинка перед віком. Мудрость і воля Єго суть двоє і одно, як
душа і мисль її, полонінь і огонь. Мудрость тая світові, що вода
рибі, що людям воздух, що надія серцю чоловічому, возьми тес,
а погибне сеє.

Гордишся, чоловіче, умом твоїм і розумом твоїм, як день світ-
лом, забувши на сонце, як в подобі ворона пав'яним пір'ям; гор-
дишся і кажеш: ніт Бога! — то й тебе ніт, сон єсь і мара, а твоє
ім'я вітер на степах України, а мисль твоя дим, заворот, а жит-
тя твоє життя каміння у землі глибоко, а надія твоя як піна на
водах, і не лишиться по днях твоїх слід. Мряки огортали тя по
сім і темнота гірка наляже на тя по тім боці, бо Бог хотів, що-
бись світ видів, а ти в сумрак влюбився, — вволиться ти воля
твоя.

Написав Шашкевич і коротке оповідання „Олена”, в яко-
му „молодий пан” обіцяє прийти на весілля до свого кріпа-
ка, але тільки на те, щоб молоду викрасти. „Олена” написа-
на поетичною мовою. „Се безперечно поетична проза, дале-
ка від прози Основ'яненка, а ближча до пізнішої мови Федь-
ковича, се не наслідувана, а його власна мова, в котрій ви-
повілася також його власна думка”, — вірно зазначив Б.
Лепкий, який справедливо вважав, що не треба шукати дже-
рел виявленого тут байронівсько-вальтерскоттівського на-
строю в чужих польських чи німецьких творах, бо таких по-
дій з опришками було тоді повно на землі, і в родині Шаш-
кевичів згадували про „набіг опришків” на підлисецьке по-
півство.

Ось як автор описав Олену:

„Пишна княгиня, як русалочка гарна, ще раз барвін-
ковим золотозеленим стрійна, їх веселій придивлялась охо-
ті та часто в легкій коломийці розковану русу косу на лег-
кий кругом пускала вітер... Дівчат як звід на небі, а всі
красні, а найкраща Олена сама молода: лице в неї як со-
ненько ранком, а очі як зірочки перед досвітом, голосочок як
дзвіночок, а ноги — вітрець легонький, а руки — сніжок бі-
ленький, а сама як... як... гарная ланя”. (Твори, ст. 101).

Барто ще навести опис нападу опришків під „верховод-
ником” Медведюком на пана старостича, щоб відібрати
Олену:

„Задзвонили топірці та мечі, іскри ся посипали мов з
димні, стерлися дві хмари, б'ючи мовнями по чорних возду-
хах, а Медведюк буй-туром вергся на супротивника, вибив
меч зо жмені, завинув ясним топірцем, та й вигнав вражу ду-
шу лукаву негідника щелиною в голові”.

Сам Медведюк описаний так:

„Барки єго — у Besкидах камінь, дуб — єго правиця,
брови єго як дві чорні хмари, а очі єго — з-під тих хмар дві
мовні, а борода єго — ніч темна, осінна, а голос єго — грім
серед літа; а ступив ногою — земля стогнала, вергся на вра-
га — буй-туром валив”.

Ми вже говорили вище про різноманітність Шашкеви-
чевих стилів і жанрів, на яку звернув увагу проф. Ю. Ше-
вельов, який і старався дати відповідь на те, чи Шашкевич
мав власне обличчя, чи тільки наслідував чужі стилі в різ-
них жанрах, щоб розвивати українську мову.

Проф. Ю. Шевельов пішов правильним шляхом і почав
від мистецької аналізи Шашкевичевих творів. Стара це прав-
да, що поета пізнати по епітетах і порівняннях. Шевельов
навів весняний пейзаж із „Бандуриста”:

Бувало весною, як ліс розів'ється
І чистими птичок гукне голосами,
Дуброва, як дівка, в цвіття прибереться,
Пчілка задзвонить лугами, полями,
Стадами весело заграє долина,
А в ріці рибонька аж носить водою.

„Як усе загално! — писав критик. — Нічого специфіч-
ного для якоїсь конкретної місцевости, навіть слів ужито з
родовим значенням, а не з видовим: ліс — який: сосновий,
дубовий, березовий? птички — які птички? цвіття — які са-
ме квітки? про які стада говорить? яка річка? які риби?
І такі всі пейзажі Шашкевича... Тільки в „Підлиссі” мож-
на знайти поодинокі конкретні деталі, але й тут фігурують
загалні „ліси, гори, всяка (як це характеристично!) дере-
вина”.

Подібне ствердив Шевельов і при характеристиці Шаш-
кевичевих епітетів, які рідко коли конкретизують уяву: ві-
тер — буйний, сонце — ясне, чагарі — густі, хмари — чор-
ні; або епітети книжного походження: вітер — легкокрилий,
пил — вічний, стріла — шпарка, лях — гордий. Це справді

„Шашкевич полюбляв абстрактну лексику, в нього часто стрічається слова: сум, смуток, журба, туга, розпука, печаль, біда, недоля, радість, щастя”.

Шевельов дав вірну характеристику поетичних засобів Шашкевичевого слова. Але, гадаємо, він непотрібно взявся передбачати, як би то Шашкевич був писав, коли б був жив пізніше, а не на початку відродження української літератури в Галичині:

„Це був би голос тихий і скромний, лірика обмеженого діяпазону, але кришталевої чистоти й прозорості, мрійлива й ніжна, зворушлива й проймаюча, то сумна, то сповнена бадьорості й закликів до майбутнього”.

Знаючи Шашкевичеві зусилля видати книжку українською мовою, можна відповісти, що, якби не було отих важких політичних обставин, про які ми згадували на початку цієї праці, то можна сумніватися, чи Маркіян Шашкевич був би саме таким поетом, як передбачає проф. Шевельов. Згадаймо тут характеристику Якова Головацького:

„Маркіян був м'якого, доброго серця, в товаристві дотепний і забавний . . . Лиш коли розговорився за рущину, народність, за рідний язик, родиму словесність і пр., тоді показала вся сильна душа його, котра в тім слабовитім тілі жила . . . Він цілий тим духом жив і віддихав”.

Подібно писав про Маркіяна і інший його приятель та звеличник — Микола Устиянович:

Тямлю ще добре, — бо якими ж літи
Хвильочки тії мож запам'ятати?
Колись яв думи наші нам піти
І руської мови красу розвивати
В ясенських барвах і силі . . .

Тоді, о Боже! Як же то жаріла
Влідність уст Твоїх, палало личенько,
Жальом думою душа розгоріла
В небесні двори далеко, бистренько
Несла гадочки печалі . . .

І тому то, здається нам, мав таки рацію М. Гнатишак, який у Шашкевичеві бачив „активного і пристрасного трибуна, проповідника дії, активізму”. За таку характеристику Шашкевича, як у Гнатишака, промовляло б і те, що Шаш-

кевич на теми своїх творів з історичними сюжетами вибирав славні події нашого минулого. „Болеслав Кривоустий під Галичем 1139” кінчається бадьорими строфами:

Бач, Болеслав гордовитий
Поклоном низеньким впає,
Враг, напасник сановитий
На чужім коні втікає.

Радість, радість, галичани!
Не загостить більше враг;
Грими, Дністрі, шуми, Сяне:
Не прискаче вовком лях!

„Наливайко” кінчається стрічкою: „Вертайтеся, вражі ляхи, з соромом до міста!” а „Хмельницького обступлення Львова” закінчується також українською перемогою:

А у Львові рано всі дзвони заграли,
А високі ворота остіжком упали.

М. Шашкевич був таки людиною діла, що вірно підкреслив Б. Лепкий:

„Серед байдужної, отупілої суспільності був взірцем енергії, праці, життя; серед патріотів на словах був і єсть патріотом на ділі. З природи поет, пише розвідки про нашу минувшину, укладає читанку для народу, редагує і видає першу книжку в народній мові, веде боротьбу з темнотою земляків і з неприхильністю цензури — словом ціле коротке життя той чоловік думає, працює — горить” (ст. 105).

До цього ще треба б додати, що М. Шашкевич — перший український письменник в Галичині і перший соборник, який став на становищі національної єдності українського народу без огляду на різні займанщини. Це Шашкевичеве становище видно не тільки з його листа до Михайла Козловського, в якому він тішився новими українськими творами, що появилися під російською займанщиною („Ластівкою” Є. Гребінки, поезіями Амвровія Метлинського та оповіданнями Квітки), але також і з поезії „Побратимові” (Николаєві Устияновичеві), в якій українська пісня витає по всіх частинах соборної України:

Як при Чорнім морі
Себе заквітчає,
В степах на просторі
Весело заграє;
Як в водах — Дніпрі
Змись, прибереться,
Легеньким крильцем
На Дністр занесеться,
В тихенькім Дністрі
Собі прилягнеться,

Крилоньками сплесне,
Стрясе, злопотить,
Під небо до сонця
Ген-ген полетить,
Під небом край сонця
Сонічком повисне,
І буде літати
І буде співати
І о руській славі
Скрізь світу казати!

Як бачимо, тут Шашкевич так високо оцінив українську народну пісню, як це зробив і Т. Шевченко у відомих рядках:

Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине.
От де, люди, наша слава,
Слава України!

КУЛЬТ ШАШКЕВИЧА В ГАЛИЧИНІ

Та треба було довгих років, щоб Шашкевичева „руська пісенька” виляса коло серця „так мило й солодко”, як цього бажав собі Маркіян Шашкевич.

Після смерті Маркіяна в 1843 р. пам'ятали про нього тільки його найближчі приятелі і співробітники його великого діла. І так Іван Головацький в 1846 р. видрукував у Відні у виданні „Вінок русинам на обжинки”, ч. I, деякі твори Шашкевича. Згадували про М. Шашкевича в 1848 році у Львові під час так званої „весни народів” в Австрії. Часопис „Зоря Галицька” у Львові з років 1849 і 1850 також друкував твори Шашкевича. А пізніше настала реакція в Галичині, і аж в 60-их роках почали згадувати про того, хто збудив українців на західніх землях до нового життя. (Пор. бібліографію в „Творах”, ст. 133).

Популярність Шашкевича почала зростати аж наприкінці 19-го віку, коли більшої сили набрало і українство в Галичині, перемагаючи отой „мороз”, про який співав Маркіян у „Весівці”. Дир. Шах оповідає, як 1880 р. приїхали до Новосілок студенти університету зі Львова і зложили вінок на Маркіяновій могилі. Місцевий парох о. Володимир Рожеєвський відправив Парастас і виголосив проповідь, при-

гадуючи місцевим людям їхнього пароха з-перед 37-ох років. Це був переломовий рік у культурі Шашкевича в Галичині, який укріпився в 1893 році, у п'ятидесятиріччя з дня смерті поета.

Товариство „Просвіта” у Львові зайнялося справою побудови гробниці у Львові на Личаківському цвинтарі, куди 1893 р. перевезли тлінні останки Маркіяна з Новосілок Лісних. Це сталося 31-го жовтня 1893 р. Був це другий, величавий похорон Пробудителя Галицької України. Була це найбільша до того часу українська маніфестація в Галичині.

У названій вже книжечці о. Д. Поповича передрукований опис перевезення тлінних останків Маркіяна до Львова. Торжество почалося 31-го жовтня 1893 р. у Новосілках на цвинтарі. Богдан Лепкий написав з цього приводу вірш, який зачинався так:

Проминуло півстоліття,
Півстоліття переважного,
На могилі много квіття,
В цвіттях терня много-много.

(„Свобода”, 1912, ч. 5 з 3-го лютого)

З цвинтаря перевезли домовину Маркіяна на широку площу біля церкви всередині села. Ще на цвинтарі дерев'яну домовину вложили до металевої. Службу Богу правили 12 священиків, а Парастас — 35. Проповідь виголосив о. Ем. Дольницький з Ріпнева, який сказав: „Нехай дух безсмертного Маркіяна буде завдатком спільного обіту, обопільної присяги поміж Христом і Україною, вірою і свободою, церквою і вітчизною, священством і народом” (ст. 68).

Кількатисячна громада вірних слухала цю проповідь і пізніше слова посла Олександра Барвінського, який казав:

„Нині українська мова гомонить і в церкві, здобуває собі щораз ширше поле і в школі і в уряді і в прилюднім життю. Нині кождий з нас повинен гордитися іменем українця та всюди і в слові і в письмі вживати своєї рідної мови. Нині вже не горстка молодців трудиться потайно для науки і просвіти українського народу, а публічно численні українські товариства видають сотки тисяч українських книжок.

Оце чудо пробудження українського народу з вікового просоння вдіяв Маркіян Шашкевич милозвучною, чародійною українською мовою. Це він вчинив, що

Трупи встали і очі розкрили
І брат з братом обнялися
І проговорили слово тихої любови.

Українською мовою, видобутою з-під сільської, курної хати вдував Шашкевич живого духа в сонного велетня, воскресив український нарід до нового життя, покликав до праці поруч із іншими народами, показав, що український нарід живе і має право розвиватися як окремих, самостійний нарід" (ст. 70).

Домовину перевезли на залізничну станцію в Задвір'ю, де опіку над перебрали львівські делегати, які з нею їхали до Львова. Там на станції Підзамче перейняв тлінні останки Маркіяна голова „Просвіти” проф. Омелян Огоновський, який наприкінці своєї промови сказав:

„Честь пам'яті Маркіяна Шашкевича, що указав той певний шлях для народу, — шлях, що мусить довести український нарід до бажаної мети, до сили й чести народу великого, — до поважного становища його серед народів братніх слов'янських і народів Європи!" (ст. 76).

Про похід вулицями Львова, в якому взяли участь делегати з різних повітів Галичини і Буковини, тодішній часописний звітодавець написав: „То не був похоронний похід, то був справжній триюфальний в'їзд!" У поході йшли „питомці духовної семінарії з хором і понад 100 священників в рясах із Митрополитом Сильвестром Сембратовичем, який на Підзамчу відправив був Панахиду. Далі йшла родина і непроглядні маси народу. Яка гордість була зі всіх облич, якою радістю горіли їх очі, яку силу чули вони в собі!"

А 50 років раніше не було кому говорити проповідь українською мовою... Що український нарід так дозрів від 1837 до 1893 року — це заслуга Маркіяна Шашкевича.

На цвинтарі над гробом промовляв від всього українського громадянства посол до Віденського парламенту Юліян Романчук, який впевняв Маркіяна, що „хоч би, як ти сказав у своїх „Псалмах", прийшли на нас злидні і світ на нас ворогував, — то не возьмуть нам милости (любови) до свого рідного й віри в будучність нашу не возьмуть, бо руське наше серце та й віра руська" (89).

Увечері 31-го жовтня 1893 р. відбувся у Львові концерт і святочне прийняття, в якому взяли участь кількасот осіб,

в тому числі делегати від Буковини, послали д-р Степан Смаль-Стоцький і Пігуляк. На прийнятті співав хор під диригентурою Остапа Нижанковського.

„Просвіта” закликала нарід до жертв і 1906 року поставили на могилі Маркіяна пам'ятник коштом 2,590 корон. В могилі 1908 року спочили й тлінні останки дружини о. Маркіяна, яка померла 1896 р., і його сина, поета Володимира, що помер у 1885 році.

Століття Шашкевичевих уродин в 1911-му році величаво відсвяткувала Галицька Україна. На Святоюрській площі у Львові зібралося 20,000 народу, щоб вислухати Службу Божу, після якої Митрополит Андрей Шептицький поблагословив пам'яткову таблицю при вході до церкви. Після тієї церемонії рушив величавий похід на Личаківський цвинтар. Про цей похід написав учасник його, згадуваний о. Дамаскин Попович, ЧСВВ: „такого походу Львів ще не бачив. Ті, що були свідками подібного походу в 1893 р., кризь сльози радості говорили про скорий зріст національної нашої сили”.

Митрополит Шептицький у промові на цвинтарі підкреслив, що „рідко кому дано в довгі літа по смерті збирати дошка свого гробу представників цілого свого народу”.

„Цієї могили не забуде нарід довгі століття, бо збирати його буде біля неї велика ідея, що перед роками була могутим товчком цілого нашого відродження, а днес є для нас і навіки остане криницею цілющої води, що зрошує лани нашого церковного і народного життя і все відсвіжує зелень надії на будуче... В українськiм патріотизмі галичан мало історичних традицій, мало державної політичної гадки, але зате визначне, характеристичне, елементарне стремління: в народ! Всі масмо те переконання, що люд — це наша сила, що праця для нього — наше завдання, що його добро — наша будучність... В народ — із кожним днем більше стає прапором українського духовенства. Йти в народ, щоб його підносити, боронити, просвічати, щоб його спасати, за нього вмирати, — це наш ідеал. Це праця духовенства" (88).

Пізніший єпископ, тодішній ректор духовної семінарії, о. д-р Йосиф Боцяк сказав у своїй промові, що з посіяного Маркіяном зерна „виросло вже велике, як підлиські дуби, дерево народної культури й сили. Воно запустило глибоко коріння у свідомості свого народу й росте назустріч того,

Маркіяном вижданого дня, коли „свободоньки сонічко заблисне”.

Сторіччя Шашкевичевих народин відзначили українці і в Підлиссі, де в 1911 році вибудовано за народні пожертви пам'ятник у формі залізного хреста на Білій (Підлисецькій) Горі. Теодор Заяць, який диригував на цій церемонії хором із 256 хористів, оцінює число присутніх на 30,000 („Нац. Трибуна”, 1951, з 21-го жовтня). Крім того співав хор питомців духовної семінарії зі Львова. Промовляв голова Комітету Маркіянового свята в Підлиссю о. Володимир Кальба, який сказав, що „оця гора з пам'ятником Маркіяна нехай стане посестрою Тарасової могили, й сюди нехай спішиться кожний зачерпнути віри й надії в кращу долю народу. Високо піднесене знам'я хреста хай благословить увесь український нарід дійти через хрест до воскресення”.

Пан Теодор Заяць оповів, як то після першої світової війни почалися многотисячні прощі на Підлисецьку Гору, в яких дуже часто брали участь єпископи зі Львова: Боцян, Будка і Бучко. В Золочеві заснувалося Товариство ім. Маркіяна Шашкевича, яке видавало кварталник „Шашкевичівські Вісті” під редакцією адвоката д-ра Теодора Ваня.

У 100-річчя виходу „Русалки Дністрової” львівський щоденник „Новий Час” писав:

„І хоч „судилося нам послідними бути” в здійснюванні поетових ідей, оці тисячі-тисячі людей, що з одною думкою в умах, з одним збірним великим хотінням у серцях линуть сьогодні з усіх закутин галицької волости на „Білу Гору” в Підлиссі, цей збірний вияв національної свідомости й організованости — каже твердо вірити, що „свободоньки сонічко заблісне”, що прийде серпневий день, коли ми поклонимось тіням великого Пробудника Галицької Землі, сповнивши його заповіді” (ч. 169, з 2-го серпня, 1937).

За російської комуністичної окупації західніх українських земель не відзначувано Шашкевичівських Днів у Підлиссі. Останнє таке свято відбулося там 14-го вересня 1941-го року, в першому році німецької окупації, і в ньому взяла участь 40,000 людей. Службу Божу відправляв Преосв. єп. Никита Будка. В дальших роках німецької окупації не дозволено відзначувати пам'ять Шашкевича на Підлисецькій Горі.

Останній раз мали змогу відзначити галицькі українці 100-річчя з дня Шашкевичевої смерті 1-го червня 1943 року,

Хрест-Пам'ятник М. Шашкевичеві на Білій Горі

коли то пізніший Митрополит-Ісповідник Йосиф Сліпий вголосив проповідь на могилі Поета у Львові. Промовець ствердив, що „бойовий клич, змагання до боротьби, — це дзвінкий тон у творчості М. Шашкевича і могутній засіб до оживлення народу. Думкою линув він у старовину і на Січ Запорізьку і до Дніпра-Славутиці. І вітри, і степи українські, усе-усе хотів він зтягнути до своєї акції... Заслуханий у пісню минулого, він снував пляни на майбутнє... У Христовій вірі шукав він покріплення й опори в життєвій горі і злиднях, — вона веліла йому йти простим шляхом, в ній бачив забезпечення цілого народу... Він, як те сонце, теплом і світлом зсунув легко з Галицької України лахи свідомости раба... І наче на прощання чуємо з домовини його золоті слова: „Не журіться і не плачте. В огні нещастя твердне криця душ тугих”. (Календар „Українських Вістей”, 1961, Едмонтон, Алберта, 1961, ст. 35-42).

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ В АМЕРИЦІ

Ми вже згадували, що М. Шашкевич став популярним на рідній землі аж наприкінці минулого віку, під час перенесення його тлінних останків із Підлисся до Львова. В першому річнику „Свободи”, яка почала виходити як двотижневик у вересні 1893 року, знаходимо в 7-му числі з 15-го грудня таку коротку вістку: „На днях Галицька Гусь перенесла мощі покійного о. Маркіяна Шашкевича, славного руського поета, до Львова, де їх торжественно поховано на кладбищі Личаківським”.

Під час відзначування 100-річчя з дня народин Шашкевича „Свобода” виходила вже як тижневик на вісьмох сторінках і могла більше місця присвятити відзначуванню Шашкевичівських роковин.

І так 19-го жовтня в ч. 42-му „Свобода” повідомляла, що „заходом Центрального Комітету Будови Народного Дому в Нью Йорку і силами товариства „Ньюйоркський Боян” пригтовляється великий концерт в пам'ять столітніх роковин народин нашого незабутнього поета і воскресителя Галицької України, Маркіяна Шашкевича”. Концерт мав відбутися аж по Різді.

В числі 44-му з 2-го листопада 1911 р. „Свобода” принесла цілосторінкову статтю під заголовком „1811-1911. 6-ий падолист 1811”. „Саме тому сто літ, — починалася ця стаття, — як в убогій священничій родині народилося дитя, що мало стати предтечею нового життя на Галицькій Україні, народився той, що своїм голосом розбудив народне слово.

Кому не відоме це велике ім'я?

Хто днесь не клонить голови перед силою його любови до рідного, що доказала небувалого чуда?

Нужда і недоля стояли коло його колиски, горе і сльози годували його замолоду, біль і недостатки леліяли його молодий вік, холод і голод зложили перед часом його буйну голову в сиру могилу”.

Автор статті з'ясував заслуги М. Шашкевича такими словами:

„Перший у Галичині зрозумів він значення народного слова і цим словом підвів мерця з могили;

Перший проломив штучні кордони, що розмежовували рідних братів;

Перший зрозумів, що лиш маси освідмленого простолюддя є непоборимим заборолом існування народности;

Перший у Галичині поклав підвалини чистого демократизму, любови до простого люду”.

В тому самому числі „Свободи” повідомлялося, що в Галичині приготовляють „свято в честь М. Шашкевича” у Львові і в Підлиссі, а в ч. 46-му з 16-го листопада передруковано з львівського щоденника „Діло” допис п. з. „Пам'ятник Маркіянові Шашкевичеві на Підлиській горі”, автор якого, підписаний буквами А. Л., описав цей пам'ятник проекту інж. Лушпінського і вияснив його символіку — хрест, утверджений на піраміді:

„Спід пам'ятника, подоба старинних пірамід, — се темнота, неповоротність, малий поступ, — верх хреста в подоби вежі Айфля, — се прямування до сонця правди, просвіти, культури, скорий поступ новочасности”.

„Свобода” в 47 ч. з 23-го листопада повідомляла про Шашкевичівське свято в Барнсайді, Шикаго, яке влаштував 165 Відділ УНСоюзу і під час якого промовляли: оо. Володимир Петрівський і Н. Струтинський. В 48 ч. „Свободи” надруковано промову Митрополита Андрея Шептицького у Львові на Личаківському цвинтарі, про яку ми згадували вище. В тому самому числі є згадка про Шашкевичівські Роковини в „тім серці американської України — в Джерзі Ситі”, і видруковано „Поклик” Комітету для здвигнення живого пам'ятника Маркіянові Шашкевичеві, — „приватної учительської семінарії для будучих учителів”. Цей Комітет очолили Прокіп Рибчук і о. Іван Станецький у Коломиї в Галичині.

В 49-му числі „Свободи” з 1911 р. (37-го грудня) надруковано в цілості оповідання М. Шашкевича „Олена” і повідомлено про Шашкевичівські святкування в Галичині. У ч. 50 „Свободи” з 14-го грудня 1911 р. повідомлялось про відкриття „живого пам'ятника поетові”, — приватної української гімназії ім. Маркіяна Шашкевича в Долині. Пізніше майже кожне число „Свободи” приносило якісь вістки про Шашкевичівські роковини. І так в ч. з 21-го грудня сповіщалося про концерти у Скрантоні і в Нью Йорку, а з 28 грудня — про концерт у Боффало.

У „Свободі” в ч. 51 з 21-го грудня 1911 р. і в ч. 4 з 1912 року надруковано відозву Комітету, що його головою був о. Йосиф Чаплинський із Перт Амбою, Н. Дж., заст. голови — Іван Мартон із Вітінгу, Індіана; касиром — Сем. Ядловським із Джерзі Ситі і секретарем — Вол. Каськів із Ансонії, Коннектикат. Цей Комітет закликав складати пожертви на Фонд ім. Маркіяна Шашкевича, з якого користатимуть рідні школи „в старім краю”. В цій відозві, що її склали члени УНСоюзу, писалося: „Ми певні, що наша американська Русь не повстидається. Набик всякі незгоди і свари! Нехай всіх нас русинів в Америці зв'яже під теперішню пору одна ідея: „Свято Маркіяна!””.

Прибутки з концертів для відзначення Шашкевичевих роковин ішли на цей шкільний фонд для українських шкіл в Галичині, як це зазначали в повідомленнях про ці імпрези.

В 2-му числі „Свободи” з 11-го січня Шашкевичівський Комітет із Галичини повідомляв, що він „рішив вшанувати пам'ять ще двох інших подвижників нашого народного відродження, яких 100-літні роковини уродин припадають рівно ж сего року: бл. п. о. Антона Л. Могильницького і Івана Вагилевича”. Цей Комітет хотів був поставити пам'ятника на могилі о. Могильницького в Яблінці коло Солотвини, а гріб Ів. Вагилевича треба було ще відшукати.

У 3-му числі „Свободи” о. П. Понятишин вмістив статтю про відзначення Шашкевичівських роковин в Перт Амбої, Н. Дж., де довшу промову виголосив о. П. Понятишин, що її „Свобода” надрукувала в числах від 4-го січня до 14-го березня. Ось підзаголовки цієї праці про Шашкевича: Галицька Русь за часів Маркіяна; Струї, які ворушили тодішньою Європою; Життя М. Шашкевича і його діяльність.

Для повноти згадаємо, що Шашкевичівські роковини відзначили ось такі громади, про які була згадка в „Свободі”: Монессен, Па., Сиракюз, Н. Й., Ньюарк, Н. Дж., Пітсбург, Па., Йонкерс, Н. Й., Ансонія, Коннектикат.

Соті роковини з дня смерти Поета особливо урочисто відзначила Американська Україна, бо тоді, в 1943-му році, на Рідних Землях шаліла війна, в якій советсько-німецькі окупанти нищили український нарід. У Львові відбулося тоді тільки скромне відзначення цих роковин, а на вільній американській землі українські звелічники творця „Русалки

Дністрової” доклали всіх зусиль, щоб прославити того, хто, подібно, як і Шевченко, на сторожі українського народу поставив слово. Важливість українського слова, української мови в житті Американської України підкреслювали промовці під час вшанування пам'яті Маркіяна Шашкевича.

У „Свободі” з 5-го жовтня 1943 року на першій сторінці появилася така новинка: „Відсвятковано столітні роковини смерті М. Шашкевича надзвичайно торжественно”. В цій новинці повідомлялося, що „величавий концерт, що відбувся в Нью Йорку ввечері 3-го жовтня у виповненій Тавн Голл на Бродвеї, закінчив достойно народно-релігійні торжества, що відбулись цього дня в пам'ять сотніх роковин смерті Маркіяна Шашкевича, Пробудителя Галицької України. По відспіванні американського гимну в аранжеровці проф. Ол. Кошиця і „Живи Україно” М. Гайворонського, Мішаний Хор церкви св. Юрія в Нью Йорку, в народних строях і під знаменитим проводом п. Теодора Онуфрика, переніс слухачів у те Маркіянове „Підлисса”, де йому соловійчик „розвивав пісеньками літа молоденькі”, та в ті сторони, що, як про них згадаеш, то „так: ми тяжко, так ми сумно, що трохи не плачу”.

Це вперше відспівано було тоді нову композицію Михайла Гайворонського. До цього настрою „Підлисса” була пристосована і промова Преосв. Кир Константина Богачевського, яку зачав він словами: „Дякую за оплески і прошу до діла”, після чого перейшов спогадом на 32 роки в минуле, до такого самого осіннього дня, коли вшановано пам'ять Маркіяна у Львові на Личаківському цвинтарі. До найкращого пошанування пам'яті Шашкевича зарахував Владика дбанья за рідну мову і рідну школу в Америці. „Пречистая Діво Мати” та „Да ісполняться уста наша”, композиції О. Кошиця, підняли настрої слухачів до молитви, яка розліталась у мугутнім „Покаянні” А. Л. Ведела. З грудей якої сотні хористів піднімались то благальні, то громові голоси, що, як можна б заключати з гробової тиші на залі й гарячих оплесків по співі, трафляли до глибини душ слухачів.

А потім знов зворот — у рідні сторони. Переніс туди слухачів о. Павло П. Гевко, ЧСВВ, гість із Канади. Дух і зміст його промови про заслуги Маркіяна Шашкевича були такі, що здавалось, що то говорить людина, яка щойно прибула з українських степів, де бесідник зріс і виховався. Отець Пав-

ло Гевко говорив прекрасною українською мовою, виявляючи при тому знамените знання епохи, в якій творив Маркіян Шашкевич, а дійшов верха, коли звернувся до молоді з закликом пошанувати діло Шашкевича, вивчати чудову українську мову, пізнавати свій нарід. Англійською мовою виявив слухачам значення М. Шашкевича в українській літературі й історії редактор англомовного „Юкренисн Віклі” Степан Шумейко. В концертну програму ввійшли сольоспіви і хоріві продукції.

Релігійна частина Шашкевичівських Поминок зачалась ранком в українській греко-католицькій церкві св. Юра, де зібрались товариства з прапорами та маса народу на Службу Богу, яку відправив Кир Константин. Святочне слово виголосив Кир Амврозій, який довершив також відслонення пропам'ятної таблиці по Службі Божій.

Влаштуванням торжества займався окремий комітет на чолі з ігуменом о. М. Марковим, ЧСВВ”.

Американська Україна відзначила 100-річчя з дня смерті М. Шашкевича ще й окремою книжкою, про яку ми згадували. На обкладинці цієї книжки читаємо: РУСАЛКА. Американські українці Пробудителіві Галицької України о. Маркіянові Шашкевичеві в Сотні Роковини Його смерті. 1843-1943. На першій сторінці заголовок: 1843-1943. ПРОПАМ'ЯТНА КНИГА американських українців, видана у столітню річницю смерті о. Маркіяна Шашкевича, Першого Пробудителя Галицької України. Накладом Комітету Свята під управою оо. Василіян. З друкарні Америки. Філадельфія, Па., 143 сторінки текстів і 66 сторінок „привітів” із фотографіями.

У цій „Русалці” чи „Пропам'ятній Книзі” на 3-ій сторінці вміщено світлину М. Шашкевича, на 5-ій — Папи Пія XII, на дальших сторінках — фота Митрополита Кир Андрея Шептицького, Єпископа Кир Сотера Ортинського та світлини тодішніх наших Єпископів у ЗДА Кир Константина Богачевського і Кир Амвроза Сенишина та Кир Василя Ладика і Кир Ніля Саварина з Канади. Є тут і світлина о. протоігумена Чина СВВ в Америці й Канаді Венямина Бараника. Всі ці релігійні достойники вмістили в книзі статті, присвячені Шашкевичівським роковинам.

І так, Єпископ Філадельфійський Кир Константин Богачевський у своїй статті написав, що „відступництво від віри завжди було початком злого кінця. Понехування рідної мови кінчилося зрадою свого народу”. Маркіян Шашкевич „живе, бо він служив Богові і Церкві, вірі і народові”. (ст. 10).

Кир Амвроз написав: „У ці пропам'ятні роковини ми дякуємо Всевишньому, що дав нам такого мужа, який захоронив українську мову і наш нарід від винародовлення” (ст. 13).

Кир Василій підкреслював, що через сто років після смерті М. Шашкевича „остало ще багато праці”. І тому треба „дорожити цією Церквою, що про її розвиток старався о. Шашкевич. Любити цей обряд, що про його красу дбав Маркіян. Плекати цю мову дома, в рідній школі, літературі й організаціях, що їй такий широкий розмах надав, сто років тому, великий зіродитель наддністрянської України” (ст. 19).

Протоігумен о. Венямин Бараник, ЧСВВ скінчив своє слово „В честь Пробудителя Галицької України” такими словами: „Тож у столітню річницю його смерті віддаймо честь Пробудителіві української мови. А ділом се найкраще зробимо, коли ми, українці, сміло і з пошаною до своєї мови, тут у прибраній нам вітчині, будемо говорити й писати так, як говорив по-українськи й писав наш незабутній о. Маркіян Шашкевич” (ст. 20).

Голова Комітету Свята о. М. М. Марків, ЧСВВ, у своїй статті підкреслив: „Ми віримо, що обновлені духом віри у Трисидного Бога, Твоя Батьківщина, „обновиться банею пакибитія” і весь Твій нарід на Твоїй землі діждеться радісної хвилини, щоб стати Твоєю вимріяною квіткою”.

Ми вже згадували статті з цієї „Русалки” о. Володимира Лотоцького і о. А. Труха, ЧСВВ. Треба ще додати, що в цьому збірнику надруковані статті ще таких отців: Степана Семчука — „Віра його серця”, о. Д. Д. Поповича, ЧСВВ — „В століття смерті М. Ш.”, о. Вернарда Дрібненького — „Ідея М. Шашкевича на американській землі”, Філимона Тарнавського — „Жмут споминів про М. Шашкевича”, Степана Гриньоха — „Слідами безсмертного Маркіяна”, Володимира Білинського — „Маркіян — воїн”, Нестора Феціці, ЧСВВ (по-англійськи) — „Життя і доба о. М. Шашкевича” і о. Ма-

ріяна Горішного, ЧСВВ „Слово до нашої молоді” (по-англійськи).

З цивільних авторів надруковані статті: редактора „Свободи” д-ра Луки Мишуги „Перемогла віра — тверда як Бескид” і редактора “Ukrainian Weekly” Степана Шумейка, англійською мовою, „Маркіян Шашкевич — провідник західньо-українського відродження”. Д-р Л. Мишуга писав: „Ось так понеслась народна пісня і народна мова, якій М. Шашкевич заповів, що вона заквітчає себе при Чорному морі й у степах весело заграє, над Дністром знесеться і полине під небо до сонця:

І буде лігати, і буде співати,
І о руській славі скрізь світу казати.

І вона лігас й донині. І лігас і тут, по американській землі та розносить славу України” (ст. 45).

Відзначили 100-роковини смерті М. Шашкевича і українці в Канаді по своїм силам Богослуженнями, маніфестаціями, концертами, як засвідчує згадуваний вже вище о. Д. Д. Попович, ЧСВВ на 95 ст. книжки „МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ на тлі відродження Галицької України” (Самоосвітні Листки, ч. 8. Видавництво оо. Василяян. Мондер, Алберта, 1944, ст. 104). Ця книжечка складається з двох частин: 1. Галичина перед виступом Маркіяна і 2. М. Шашкевич.

о. Дамаскин Попович закінчив свою книжечку словами, які варто пригадати:

„Річ прегарна, коли ми говоримо різними мовами. Чим більше їх знаємо, тим краще для нас. Однак дуже сумно, коли чужою мовою говориться, а рідної не знається. Такий чоловік скорше чи пізніше пропащий для свого народу.

Українська мова є одною з найкращих мов на світі. Так кажуть учені філологи. І щодо багатства слів вона одна з перших. А що там за різноманітність, який численний добір слів, здібнілих виразів!

Тяжким обов'язком, відвічальним перед Богом, є навчити своїх дітей рідної мови, вціпляти в них духа українського. Навчім їх любити свою мову, свою пісню, посилаймо їх у рідну школу, в нашу церкву, нашу організацію” (ст. 102).

Крім того оо. Василяяни в Мондері видали тоді „Ювілейний календарець 1843-1943” і кілька композицій до слів Мар-

кіяна Шашкевича. Мондер, Алберта, 1942. В цій книжечці є вірш Уляни Кравченко „Китиця на могилу о. Маркіяна” (ст. 18-20); стаття про М. Шашкевича під заголовком „Початок великого діла” (ст. 20-23); поезії М. Ш. „Бандурист”, „Нещасний”; сценічна картина Степана Короля „Школярник Маркіян” (ст. 26-36); „Останні літа М. Шашкевича” (38-39) і „50-ліття перевезення тлінних останків Маркіяна до Львова (ст. 40-45).

Братство Українців Католиків у Канаді (БУК) видало книжечку „ПРОБУДИТЕЛЬ ГАЛИЦЬКОЇ УКРАЇНИ”. о. Маркіян Шашкевич 1843-1943. (Бібліотека БУК'а, ч. 10. Йорктон, Саск., 1943, ст. 20). В книжечці є стаття про М. Шашкевича і кілька його творів. В кінці її читаємо:

„Продовжайте діло о. Маркіяна Шашкевича на нашій вольній землі Канади, здійснюйте його найкращі сподівання.

Нехай в століття смерті Маркіяна судиться нам стати рівними з рівними народами світу, бо наша кров задармо не ллється на всіх побовищах світу. З великої ідеї і великої волі твориться великий чин!

Тим чином є відроджена віра в серцях многих.

А хто вірою живе в Христі, той непобідимий!” (ст. 20).

ЯК „ВІДЗНАЧАЮТЬ” ШАШКЕВИЧЕВІ РОКОВИНИ КОМУНІСТИ

Український нарід на своїх землях не може згідно зі своєю волею й бажанням відзначити 150-річчя з дня народини М. Шашкевича, бо там можна писати й говорити тільки те, що вигідне окупаційній московській владі.

Московсько-большевицький режим на українських землях не міг замовчати творчості М. Шашкевича, як замовчує діяльність Олександра Кониського, Панька Куліша, Бориса Грінченка та інших. М. Шашкевич започаткував нову добу в житті на українських західніх землях, тому не можна його зовсім зігнорувати, його треба фальшувати так, щоб з того окупаційному режимові не було жадної шкоди.

І це зроблено ще за рік перед ювілеєм, в 1960-му році, коли видавництво „Радянський письменник” у серії „Бібліотека поета” випустило чепуреньку книжечку під заголовком „МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ”. ТВОРИ. (Київ, 1960, ст. 170). Цю книжку впорядкував, вступну статтю і примітки

написав кандидат філологічних наук В. Т. Дмитрук, який помер ще до видання книжки. До Редакційної Комісії належали: М. Бажан, О. Засенко, С. Крижанівський, А. Малишко, М. Нагнибіда, Л. Новиченко, Л. Первомайський, М. Рильський і П. Тичина. Але цей редакційний штаб — це тільки зовнішня прикраса, бо, як згадано, знижку підготував до друку небіжчик Дмитрук.

Упорядник, очевидно, мусів згадати у вступній статті про „прогресивну російську культуру” за царя Миколи I, який замучив Т. Шевченка. Галичина була тоді відірвана від тієї „прогресивної російської культури”, і тому то переводилась там „політика онімеччування”, освіта „навіть у сільських школах, велась німецькою та польською мовами”. Це все правда, і ми вже про це згадували, але якою мовою навчали тоді в школах на українських землях, що були під рукою царя Миколи I, про це В. Дмитрук не говорить...

Автор статті „М. Шашкевич” справедливо пише про „жорстоке соціальне і національне гноблення” під Австрією але робить це в такому дусі, немов би на Україні під російською займанщиною було краще...

В. Дмитрук пише, що „громадська і літературна діяльність М. Шашкевича... була надихана ідеями спільності українського народу з російським” (ст. 5), але цього ми не знаходимо в творах автора „Русалки Дністрової”. Неправду написав Дмитрук і тоді, коли твердить, що „обстоючи свої переконання, М. Шашкевич спирався на історію культури Росії”, бо, як ми вище згадували, провідник „Руської Трійці” почав діяти під впливом того, що українські письменники (І. Котляревський, П. Гулак-Артемівський, Гр. Квітка) писали рідною мовою, а також і тому, що чехи та серби саме тоді почали були відродження своїх літератур, і члени „Руської Трійці” мали навіть особисті зв’язки з представниками цих слов’янських народів.

Та крім всієї цієї неправди про російські впливи і російські заслуги, яка є вже майже обов’язковою в писаннях советських критиків, В. Дмитрук хоче ще вмовити в читача, що Шашкевичів сонет „До **” — безбожницький твір...

Це вже вершок брехні комуністичних писарчуків, бо ж з цілого життя і творчості о. Маркіяна Шашкевича, зокрема з „Псалмів Русланових”, видно його справжню релігійність та глибoku християнську покору.

Та щоб не бути голословними, наведем сонет „До **” вцілості:

ДО **

Мисль піднебесну двигчи в самім собі,
Душу в природи безвісти занести,
Гадкою крепков тьми світа розмести,
Життя кончини подружити собі;
Глянути мирно, що ся діє в гробі,
К радощам вдати, істинним ся взнести.
Радость з тугою в лад миленький сплести,
Милость сосвітну пригорнути к собі;
Кто вміє, хто вдасть? — Ум сильний, високий,
Ум, що го вічна доброта повила,
Ум, що го красна природа зростила,
Ум, яких мало, хотя й світ широкий,
Душа, що в грудях твоїх ся з’явила,
Що мене знова з світом подружила.

Цей сонет уперше був надрукований в збірнику „Вінок русинам на обжинки”, (ч. I. 1846 р.) і пізніше був передрукований часто, але аж В. Дмитрук зробив відкриття, що ця Шашкевичева поезія „для Бога місця не залишас”. Дмитрук навів першу третину сонету і після того написав:

„Такий ум, за словами Шашкевича, здружує людину з світом. Для Бога місця не залишається. „До **”, на нашу думку (це значить думку Дмитрука!), — яскравий вияв просвітительських поглядів поета, свідчення його віри в силу діяльності людської думки, яка здружує людину з реальним світом”. (ст. 35).

Дмитрук сфальшував творчість М. Шашкевича ще й тим, що не надрукував „Псалмів Русланових”, які показали б читачеві, що в Шашкевичевих творах є багато „місця для Бога”. Ось наведемо в цілості „Псалм” ч. III:

„Хто з Богом, Бог з ним”, — мовлять люди наші, і добре мовлять, бо хто, яко Бог? — Бо цуратися тобов будуть люди, і стануть тя судити сусіди, і брат твій скаже: „Ніт мені брата”, і отець твій скаже: „не мав-см сина”; а матір твою назве тя гадиною, син твій двигне руку на тебе, а свояки твої виречуться тебе і вержуть на тя соромом, і неславляти тя стануть далеко і широко, бо не вгодив-сь їх лихий волі... Але ти не журись і не

вдавайся в розпуку, бо хто яко Бог? — Той, що звелів нічому зродити світи, величнос сонце і місяць і тьми зізд, що велів темноті перекинутися в світло, з которого долоні сверкнули огні і вдарили води, которого невидиме око видить гадки душ наших, который спряг собою безначаток і безконець, которого серце всьому світу серце, а воля гаразд всіх віків і всіх сторон щастя, — той з тобою, Бог з тобою”.

Ми підкреслювали вище, яким ревним священиком був Маркіян Шашкевич. Тут можемо ще навести „Пісню”, яка була надрукована в Шашкевичевій „Читанці” і яка є похвалою й подякою всемогучому Богові:

Все сонце красно
Хвала — бо встало.
Вачте, як ясно
Світом засяло;
Нічні сонливі
Мряки розбило.
Боже, ах Боже,
То твоє діло!

Гомін лісами,
Піснь дубровами
Щастє розносить,
Сильно голосить;
Добро приспіло,
Весело, мило:
Боже, ах Боже,
То твоє діло!

Зелень розвилась
Гет царинами,
Радість розплилась
Всіми світами;
Весна новенька
Жизнь веселенька:
Боже, ах Боже,
То твоє діло!

Дуброви, гори
З полонинами.
Долини, звори,
Ріки з струями,
Все так порядно,
Всюди так ладно:
Боже, ах Боже,
То твоє діло!

Комуністичний критик В. Дмитрук твердить, що „націоналістичні критики, фальшиво тлумачачи твори Шашкевича на історичні теми, зображували його ворогом поляків, прислужником габсбурзької монархії. Майстри фальсифікації і наклепів, вони намагались знайти собі підпору у поезії Шашкевича і для цього перекручували її зміст” (ст. 26).

Але українці зовсім не потребують фальшувати творчість М. Шашкевича або цензурувати її й обкраювати, як це зробив Дмитрук. Комуністичний автор статті про Шашкевича наводить одну строфу із твору „Згадка” і зараз додає, що „М. Шашкевич проголошував любов і повагу до народів-побратимів”, як це видно зі строфи:

Із русина щирою груди
В побратимий летить край,
Побратими, де суть люди,
Поза Волгу, за Дунай.

Цією строфою закінчується Шашкевичева „Згадка”, і її друкувалося у всіх виданнях поетових творів, є вона і у згаданій „Русалці” з Філадельфії з 1943-го року. Але ця строфа зовсім не є якимсь особливим висловом Шашкевичевої приязни до „старшого брата”, це значить до російського народу, як цього хоче Дмитрук. В „Згадці” видно Шашкевичево слов’янолюбство, яке було тоді модне і яке також залишило слід в Шенченковій поезії, згадати хоч би поему „Гайдамаки”.

Шашкевич у „Згадці” пише про ріки Лабу, Велтаву, Дніпро, Дунай, Дністер і Волгу. В цьому творі є згадки про давніх поганських божків: Купайла, Ладу, Коляду, про давні міста балтійських слов’ян Ретру з Аркою; згадує Шашкевич Люмира, Бояна, Любушу, Славу, Ярославла. В цій поезії звеличує він давніх слов’ян, їхню славу, про яку тоді писав чеський патріот Вацлав Ганка, що підробив аж дві „народні старочеські епопеї”, що були видані друком як „Краледворський рукопис” і „Зеленогорський рукопис”.

І тому не можна на основі цього Шашкевичевого твору, говорити про якусь надзвичайну приязнь о. М. Шашкевича до російського народу, як це старається вмовити в читача В. Дмитрук. І сьогодні актуальними є ось хоч би такі рядки Шашкевичевої „Згадки”, в яких змальовує він відносини на українських землях:

Діти вірні з матерьюю
Десь в безвістьох ізчезли...
Де ворони ся злітають,
Колись славний стояв тин;
Тяжкі мряки днес лягають,
Як на ногах татарин.

До останнього рядка М. Шашкевич дав таке пояснення: „Повідають люди, що татари, вертаючи з полоняним миром у свійню, коли ставали на нічліги, пов’язаним полонянцям лягали на ноги, щоб не повтікали”. А як відносяться до „українського полоняного миру”, говорючи словами Шашкевича, ті, що транспортують засланців на Сибір?

Це правда, „Шашкевич заперечував сучасну собі дійність”, як пише В. Дмитрук, але правдою є й те, що він не вихваляв би того, що діється тепер на українських землях, як це сугерують окупанти.

Окупаційна російська влада не могла зігнорувати М. Шашкевича. Вона про нього пише так, немов би то він був її прихильником, бо його „творчість була першою в часі ланкою прогресивного напрямку в розвитку літератури на західноукраїнських землях” (ст. 40).

Це правда, що М. Шашкевич був поступовцем, що бажав соціальної і політичної волі своєму народові; але правдою є й те, що він не був таким, яким його показує в своїй статті Володимир Дмитрук, який, за комуністично-російським звичаєм, і в М. Шашкевича мусів таки знайти „впливи російської поезії”. Ці „впливи” бачить він у вірші „Перед зорями, в люту негоду”:

Перед зорями, в люту негоду,
Розігралася душа молодецька.
Імив за керму та й чухнув на воду,
На буйне море, гей, кров молодецька.
А море бистре, гей, носить собою,
Кипить і б'ється, аж страх ся здуває,
Вовня на вовню зводиться горою,
Пре сила силу, плавця затопляє.

Цей вірш коментує Дмитрук так:

„Такий образ плавця, що змагається з стихією, не раз зустрічався у прогресивній російській поезії. Можна гадати, що вірш Шашкевича був навіяний російськими народними піснями, з якими поет був обізнаний” (ст. 33).

Але автор не доказує, в чому ця „навіяність”, бо й не годен цього зробити... Та не можна від нього забагато вимагати, бо він на 12-ій сторінці написав, що „Варфоломей Копітар — це відомий чеський славіст”, і великий редакційний штаб, в якому були і члени Академії, не завважив цієї помилки і не справив, що Копітар — був словінцем. Оця історія з Копітаром свідчить про той гумбук, який існує під совєтським режимом не тільки в науці, але й в усіх інших ділянках життя.

Школа св. Юра в Нью-Йорку вшанувала пам'ять М. Шашкевича (До стор. 62)

Не могли окупанти промовчати Шашкевичевої творчості й діяльності і тому представляють її у фальшивому світі. Не відважилися вони досі й знищити Хрест-Пам'ятник, що стоїть на „Підлисецькій Горі Білій”. Були вістки, що ще цього року той пам'ятник стояв, але могил українських воїнів-героїв з 1919 року вже немає.

Перед виданням творів Шашкевича за редакцією В. Дмитрука з 1960 року були під совєтською окупацією й інші видання. Про одне з них (Маркіян Шашкевич. Вибрані твори. Книжково-журнальне видавництво. Львів, 1952) написали О. Тимченко і І. Галащук рецензію в журналі „Дніпро” ч. 4 з 1955 р. (ст. 122-124). Автори рецензії закінчують її такими словами: „Мрії і прагнення трудящих мас Галичини, виразником яких в значній мірі був свого часу М. Шашкевич, здійснені. Возз'єднаний в єдину сім'ю український радянський народ свято зберігає художню спадщину М. С. Шашкевича”. (ст. 124).

Нарід то справді шанує свого національного провідника, який був виразником його бажань, але і Шашкевич і нарід не мріяли про те, щоб бути „радянським”, бо за життя й діяльності Шашкевича ще навіть не чути було про Маркса й Енгельса. Не можна говорити і про те, що в СРСР „свято зберігають художню спадщину Шашкевича”, бо ми бачили, що її фальшують у критичних статтях, а небажаних творів поета зовсім не друкують і їх промовчують.

Не може український нарід вільно, по своїй волі відзначати 150-річчя з дня народження свого Пробудителя — Маркіяна Шашкевича, але зате це зробили ті українці, що опинилися у вільному світі.

В 1961-му році започаткували відзначення Шашкевичівських Роковин учні школи св. Юра в Нью Йорку. Вони в суботу 20-го травня в шкільній аудиторії відзначили 150-річчя народження пробудителя Галицької України о. Маркіяна Шашкевича представленням п'єси Івана Керницького „На Білій Горі” і концертом релігійних пісень. На програму склалися: Вступне слово пароха о. д-ра Юліяна Катрія, ЧСВВ; п'єса І. Керницького: „На Білій Горі” в трьох частинах; веснівки; продукції шкільного хору; рецитація учнів п'ятої класи „Молитва Маркіяна” Лесі Храпливої; деклямація Уляни Близнак вірша Р. Завадовича „Поклін Маркіянові”. Шкіль-

ний хор крім релігійних пісень відспівав композицію Ігоря Соневицького до слів о. М. Шашкевича „Підлисея”. Вечір закінчено співом пісні „Боже вислухай благання”. Постановкою, проводом і декораціями займалися Сестри ЧСВВ; учитель Іван Близнак дбав про живе слово; хором диригував проф. Ігор Соневицький, а веснівки підготували учителька Аполонія Книш. У виставі брали участь Христина Прокоп, Адріян Сливоцький, Андрій Стефанюк, Лідія Шуль, Романа Коваль і Юрій Шевчук. („Свобода”, 23 травня 1961). Про цю п'єсу була рецензія в 116 числі „Свободи” з дня 22-го червня 1961 р. авторства М. Єсче.

Філологічна Секція Наукового Товариства ім. Шевченка в Америці 4-го листопада влаштувала в залі НТШ в Нью Йорку Наукову Конференцію для відзначення 150-річчя з дня народження М. Шашкевича. Конференцію відкрив голова Філологічної Секції проф. д-р Василь Лев. Панна Леся Храплива прочитала доповідь проф. Володимира Радзикеви-ча „Романтизм як джерело українського національного відродження”, проф. д-р Михайло Тершаковець доповідав на тему „Життєвий і творчий героїзм М. Шашкевича”, проф. д-р Кость Кисілевський доповідав про „Мову М. Шашкевича”, а автор цих рядків говорив на тему „М. Шашкевич — поет”. В тому самому числі „Свободи” була надрукована редакційна стаття „Маркіянове діло” та передрук „Псалма Русланового”, який зачинається словами „Віра серця мого...”.

Подамо кілька зразків, як відзначили 150-роковини з дня народження М. Шашкевича в ЗДА. І так, в Нью Йорку в суботу 2-го грудня в церкві св. Юра відбулася Соборна Панахида за душу о. Маркіяна з участю Високопреосвященного Кир Августина Горняка, ЧСВВ, співав хор „Думка”. В неділю 3-го грудня в залі Фешен Інститут при 224 Вест 24-й вулиці влаштували Ювілейний Концерт. На концерті присутні були: Високопреосвященний Кир Йосиф, Єпископ Стемфордської єпархії та Високопреосвященний Кир Августин, єпископ українців в Англії. В програмі було: відкриття — адв. Р. Гуглевич, — голова Ювілейного Комітету; святочна промова — о. д-р В. Гавліч, ЧСВВ; хор „Думка” під дириг. І. Задорожного; фортепіянове тріо у виконанні Д. Гординської-Каранович, В. Цісика і Л. Тимошенко-Полєвської; „На Білій Горі” — поема Л. Полтави у виконанні артистів Укра-

їнського Театру Америки О. Кириченко-Шуган, Л. Крушельницької, І. Куліш і З. Салаяк під мистецьким керівництвом О. Добровольської.

У Сиракюзах, Н. Й., відзначення Шашкевичівських роковин підготував Святочний Комітет, вибравши для цього одну з найкращих залів — Авдиторіум Лінкольна. В програмі були: промови — Михайла Середовича і Василя Лукачика; виступ мішаного хору парохії св. Івана Хрестителя під дириг. Мирона Яворського; мужеський хор „Сурма” під дириг. Зенона М'ягкого; три сольові точки: Марія Лисогір, співачка Ньюйоркської опери; Олена Гердан-Заклинська — балет і Зенон М'ягкий. Акомпаньямент — пані О. Дмитрів, Стюарт Раяйле і панна Чорна; деклямація: пані Володимира Смик з Ютики — „Псалми Русланові”; діти шкіл Сиракюз, Оборн, Ютики, Ельмайри Гайт — „Молитва Маркіяна” Лесі Храпливої і сценічна картина „На Білій Горі” Івана Керницького.

Це свято призначене було для українців Сиракюз, Ютики, Оборн, Ром, Ельмайра Гайт і околиці. („Свобода”, ч. 224, з 24-го листопада).

Наведемо ще один зразок Шашкевичівських Святувань. „Свобода” з 28-го листопада 1961 р. принесла такий допис із Йонгставну, Огайо:

„Українська Католицька парафія в Йонгставні влаштувала 12-го листопада Святочну Академію в 150-річчя народин о. Маркіяна Шашкевича. В Академії взяли участь: мішаний церковний хор „Боян” під дириг. п. А. Когута, мандолінова оркестра місцевого Юного СУМА під дириг. мгр. М. Жмуркевича та тріо — п-і Катерина Штинь з доньками Орисею і Марусею. Акомпанювала їм третя донька, п-а Оксана Штинь. П. Василь Прокопик виголосив рецитацію, а п-і Ф. Стапай з малою Ксенею Люць мелодеклямацію „Веснівка”. Деклямували ще пластун Гриць Соломон та мала пластунка Мартуся Штинь. Реферати про життя, діяльність та змагання о. М. Шашкевича виголосили: о. монс. Лев Адам'як англійською і д-р Роман Стахура українською мовами. (ре)”.

Відзначування Шашкевичевих Роковин відбулося за вказівками Центрального Ювілейного Комітету у Філадельфії, який рекомендував ще вліті 1961-го року таке:

„По можливості Шашкевичівські Ювілейні імпрези повинні відбуватись у кожній, навіть найменшій нашій громаді, хоч би тільки у вигляді святочної доповіді.

Спеціальний натиск треба покласти на те, щоб до цих святкувань включити нашу молодь, зокрема шкільну, та наші парафіяльні школи і школи українознавства.

Для більше достойного і більше величавого відзначення 150-ліття народин о. М. Шашкевича необхідно влаштувати округні Шашкевичівські академії з відповідною мистецькою програмою.

Центральний Ювілейний Комітет видає в оригінальному вигляді „Русалку Дністровую” та Ювілейний Шашкевичівський Альманах, у якому, крім статей різних авторів, буде вміщена джерельна праця д-ра Мих. Тершаківця про о. М. Шашкевича та його добу, на основі нових, дотепер ще не друкованих матеріалів. Рішено видати окремою книжкою також ті твори о. М. Шашкевича, які не були надруковані в „Русалці Дністровій”, і знімки та опис гербу роду Шашкевичів”.

Голова Центрального Ювілейного Комітету — о. Микола Старух, члени — всі отці декани в обидвох єпархіях та представники українських центральних установ. Діловий Комітет очолили о. М. Старух, д-р Василь Ленчик — відпоручник Стемфордської Української Католицької Єпархії; д-р Данило Богачевський — голова Видавничої Комісії; д-р Володимир Пушкар — організаційний референт; Мирон Баранецький — секретар; п-і Стефанія Вовчак — касир і ред. Микола Пасіка — пресовий референт.

„Русалка” вийшла фотодруком у Філядельфії 1961 р.

Крім повищих, запланованих до видання праць у Філадельфії, у зв'язку з Шашкевичівськими роковинами згадуваний нами дир. Ст. Шах у Німеччині опрацював монографію про Маркіяна Шашкевича, в якій змалював добу Маркіяна, його працю, твори та той культ творця „Русалки Дністрової”, що зродився був наприкінці 19-го віку і тривав аж до наїзду російських комуністів. Степан Шах перевидав окремою книжкою згадувані фейлетони під заг. У 150-ліття народин о. Маркіяна Шашкевича. Видавництво „Християнський Голос”. Мюнхен, 1961, ст. 145.

Дир. Ст. Шах заторкує також справу портрета М. Шашкевича. Згадаємо про це й ми, бо дехто не знає, що ті порт-

рети Поета-Пробудителя, які часто друкуються в часописах і у виданнях Шашкевичевих творів, є тільки мистецькими, а не дійсними „фотами” автора „Веснівки”. Ст. Шах пише про це так:

„При цім зайнявся я також виясненню питання, як по-стали знані нам „портрети” о. М. Шашкевича, бо правдивої знімки чи портрета поета не маємо. „Знімка” о. Маркіяна походить з робітні Тржемеської-Губерової у Львові з 1904 року, а вона зроблена зі знімки Маркіянового сина Володимира Шашкевича. А „портрет”, який намалював артист-малюар Іван Труш в 1911 році на замовлення Головного Виділу „Просвіти” у Львові, зроблений на основі опису Якова Головацького” (ч. 25). Про цей опис згадували ми при характеристиці поетичної творчості М. Шашкевича.

Український Музей у Клівленді, Огайо, видав серію поштових марок в 150-ліття народження М. Шашкевича. В цій серії є портрети Шашкевича з українським і англійським підписами, перша сторінка „Русалки Дністрової”, пам’ятник М. Шашкевича в Підліссі на Білій Горі, нагробник у Львові на Личаківському цвинтарі та уривок із Шашкевичевого псалма, що зачинається „Вирвеш ми очі і душу ми вирвеш”. Про видання цієї серії марок подбав відомий український філіателіст Степан Кікта.

ЗАКІНЧЕННЯ

Закінчуючи цю працю про Маркіяна Шашкевича з приводу 150-річчя його народин, хочемо ще раз зібрати ті думки, що їх ми висловили дотепер.

1. Хто хоч трохи пізнає ту безпросвітню добу, в якій зростав і працював Маркіян Шашкевич, той мусить із подивом дивитися на його особу. Видавець „Русалки Дністрової” жив, працював і творив у виімково важких умовах. Він мусів, мов та весняна квітка, пробиватися крізь сніг, виставлений на „вихор, мороз і бурю”, йому кидали колоди під ноги не тільки чужі, але й несвідомі свої люди, які, задивившись в чужу культуру, старалися „склонити головку” сміливого автора гордих на ті часи слів у вірші „Руська мова”:

Руська мати нас родила,
Руська мати нас повила,

Руська мати нас любила;
Чому ж мова Ся немила?
Чом ся нев встидати маєм?
Чом чужую полюбляєм?...

Маркіян Шашкевич відчув на собі весь тягар тодішніх життєвих обставин, але він думав про волю для свого народу, як це видно з оцих рядків:

Відкинь той камінь, що ти серце тисне!
Дозволь в той сумний тин
Най свободоньки сонечко заблісне:
Ти не неволі син!

2. Численні критики повторювали за Я. Головацьким, що Маркіян Шашкевич писав про сум, горе і лиху долю свого народу і свою власну. М. Євшан бачив у М. Шашкевича тільки сум і песимізм. Але всі ці критики забували, що Як. Головацький написав про Маркіяна ще й таке: „Очі його блистіли живістю і якимсь святим вотхновенням”, коли він говорив про народні справи. „Говорив сердешно, сильно переконував, бо йому з серця шло, він цілий тим духом жив і від-

Поштові марки М. Шашкевича (До стор. 66)

дыхав". Сумне життя мав М. Шашкевич, але він був оптимістом як громадянин і як український патріот, народний провісник.

3. Дехто гадає, що М. Шашкевич не йшов із „духом часу”, бо не робив революції, а тільки займався вивченням народної творчості та творенням оригінальної української літератури в Галичині. Проф. Іван Панькевич у статті „Маркіян Шашкевич на тлі західньо-європейських ідей” („Краківські Вісті”, 1943, чч. 170-172, з 6-8 серпня. Рік IV) доказав, що М. Шашкевич таки йшов із духом часу. „Шашкевич — пише він — виказує велику начитаність у граматичній літературі того часу; йому відомі твори Копітара, Добровського, Шафарика, Метелки, Даінка, Берліца та і тогочасні змагання в філології, особливо порівняльний принцип”. І. Панькевич стверджує, що М. Шашкевич „мав подібний погляд на літературу, як Шафарик і романтики”. Проф. Панькевич закінчив свою статтю ствердженням, що „Шашкевич розумів своє завдання зовсім у дусі тодішнього відродження в інших слов'янських народів та в дусі західньо-європейських ідей, передовсім ідей гуманності Гердера і його поглядів на народну пісню (преромантика) та молоді романтики, які діставалися різними дорогами до Галичини та до круга товаришів Шашкевича”.

4. М. Шашкевич мав поетичний талант, в якому переважали ліричні первні. В цьому переконує нас аналіза його поезій. Маючи перед собою дуже мало поетичних зразків, він зумів засобами української народної пісні написати кілька віршів, які на тлі доби витримують порівняння з творами справжніх поетів. І. Франко писав у згаданій статті в „Житті і Слові”: „Народні пісні тут на половину могли бути зразком; вони так само прості і природні, та при тім вони імперсональні, без суб'єктивного кольориту”. (ст. 148).

5. Форма Шашкевичевих творів тісно зв'язана, як і в Шевченка, з народною українською творчістю. Такий знавець цієї справи, як Ф. Колесса, писав про „незвичайну мелодійність поезії М. Шашкевича, зложених складом народних пісень”. („Про віршову форму поезій М. Шашкевича”, в книжці „Звіт академічної гімназії у Львові”, Львів, 1911, ст. 52).

6. Треба ствердити, що наш перший поет у Галичині і Пробудитель західніх українців в австрійській займанщині о. М. Шашкевич охоплював своїм зором увесь український нарід, дивлячися по широкому національному обрію, співаючи про те, що наша пісня

Колись то красою засяє,
як при Чорнім морі себе завітчає,
в степах на просторі весело заграє.

7. Шашкевич писав тим діалектом, який найкраще знав із родинних околиць. Але ми згадували, що він знав і використовував те, що вийшло було друком на Україні ще перед Шевченком. Тому Шашкевичеву мову важко назвати чистим діалектом*. Проф. К. Кисілевський у згадуваній доповіді зачисляє мову Маркіяна до північного наддністрянського говору.

8. Ввесь український нарід шанує Маркіяна Шашкевича за те, що він привернув західнім українцям найбільший їхній скарб, їхню мову. о. Маркіян увів цю мову до церковної проповіді, до літератури і до школи. Нею об'єднав він Галичину з Києвом, нею пригадав славу князю добу української історії, походить Богдана Хмельницького і славу Наливайка. І вірно про нього написав син його приятеля Корнило Устиянович:

Заспівав — загомоніло	Розспівались до схід сонця
В галицькій землиці,	Вкраїну будили.
І озвались, розспівались	Встало сонце, дунув легіт,
Райській всі птиці.	І вона ожила.

(о. Д. Попович, ст. 97)

* Д. Чижевський в „Історії української літератури” несправедливо оцінив Шашкевичеву мову, твердячи, що „деякі рядки для східного українця майже незрозумілі”. Важко погодитися і з таким твердженням цього ж автора: „Діалектно забарвлена поезія, яка в розвиненій літературі є принадна, була для ще „неповної” української літератури тих часів зайвою розкішшю”. (ст. 412 і 413).

Відзначити Шашкевичеві Роковини треба не тільки присутністю на Богослужбах, академіях і концертах. Найкраще відзначити 150-річчя народин видавця „Русалки Дністрової” українцям у вільному світі тим, що запізнаються з його життям, творчістю та громадською діяльністю, читатимуть його твори та старатимуться жити й діяти так, як жив і діяв він.

БІБЛІОГРАФІЯ:

ТВОРИ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА І ЯКОВА ГОЛОВАЦЬКОГО. „Руська Письменність”, III, 1. Видання друге. З додатком творів Івана Вагилевича і Тимка Падури. Львів, 1913. (Твори М. Шашкевича до 142 ст.);

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ. З ілюстраціями. Написав Богдан Лепкий. Галицька Накладня Якова Оренштайна в Коломиї. Характеристики українських письменників II. (1912), ст. VIII + 108;

Ст. Шах. РІК ЮВІЛЕЇВ. МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ. (6 листопада 1811 — 7-го червня 1843). Нарис. Християнський Голос. Мюнхен, 1961, числа від 18-го червня до 20-го серпня; окремою книжкою: У 150-ліття уродин о. Маркіяна Шашкевича. 1961 Рік ювілеїв. Мюнхен, 1961, стор. 145.

о. Дамаскин Попович, ЧСВВ. МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ. Мондер, Алберта, 1944, ст. 104;

Дмитро Чижевський. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ. Нью Йорк, 1956, про М. Шашкевича. ст. 410-415;

Володимир Дорошенко. МАНІФЕСТ „РУСЬКОЇ ТРИЦІ”. (Думки і кличі „Русалки Дністрової”). Доповідь на філологічній Секції НТШ 19-го вересня 1958 р. у Філадельфії. Накладом Видавництва „Америка”, Філадельфія, 1959, ст. 2С;

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ. ТВОРИ. Бібліотека поета. Радянський письменник, Київ, 1960. Упорядкування, вступна стаття і примітки В. Т. Дмитрука, ст. 180;

О. Тимченко і І. Галащук — рецензія на книжку: М. Шашкевич. Вибрані твори, Львів, 1954 — „Дніпро”, Київ, 1955, ч. 4, ст. 122-124.

Л. Гранічка. Талант, що згас передчасно. Краківські Вісті з 11-го і 12-го серпня 1943 року, чч. 174, 175. Річник IV;

М. Євшан. Свято М. Шашкевича. Літературно-Науковий Вістник, 1911, жовтень-грудень, ст. 291-306;

ТВОРИ М. ШАШКЕВИЧА

М. Євшан — рецензія на працю Якіма Яреми „Маркіян Шашкевич як лірик”, ЛНВ, 1911, жовтень-грудень, ст. 611;

О. Бабій. М. Євшан. ЛНВ, 1929, кн. XI, ст. 986;

М. Возняк. Писання М. Шашкевича. Львів, 1912.

І. Франко. М. Шашкевич і галицько-руська література. Є це рецензія на працю Володимира Коцовського під заг. „Пам'яті Маркіяна Шашкевича”. (Життя і Слово, том II, ст. 147-160, Львів, 1894);

Юрій Шевельов. СУВОРА ШКОЛА. Чи Шашкевич як поет мав своє обличчя? Українські Вісті, Едмонтон, Алберта, 1961, ч. 33, з 14-го серпня;

о. Мирослав Марусин. Маркіян Шашкевич в часі філософських та богословських студій. „Америка”; ч. 87, з 10-го травня;

Іван Панькевич. Маркіян Шашкевич на тлі західно-європейських ідей. Краківські Вісті, чч. 170-172, з 6-го до 8-го серпня, 1943. Рік IV;

РУСАЛКА. Пропам'ятна книга американських українців видана у столітню річницю смерті о. Маркіяна Шашкевича — Першого Пробудителя Галицької України. Філадельфія, 1943, ст. 113 + 66 привітів-оголошень та світлин;

М. Гнатишак. 100-річчя появи „Русалки Дністрової”, Дзвони, Львів, 1937, ч. 6-7, ст. 248-253;

„Свобода”, Джерзі Ситі, 1893, 1911, 1912, 1943, 1961. (Числа зазначені в тексті праці).

М. Г. Марунчак. Маркіян Шашкевич на тлі доби. Вінніпег, 1962.

Степан Шах. о. Маркіян Шашкевич та галицьке відродження. Париж-Мюнхен, 1961.

О Л Е Н А

(КАЗКА)

Музика різко від уха заграє, а бас то загудів, то, влад вибиваючи, моторні дівчата аж піднімає, а хоть ноги потомлені, до круглого рвалися танка; гарні хлопці в підкові до складу кресали, позираючи радісно кождий по своїй дівчині; свашеньки з молодцями, стиснувшись в кутку коло припічка, хоч дрібненько, но частенько витрясали крупник із чарочки, не дбаючи, собі раденькі, на старих своїх довговусих господарів, на другім боці в куті коло скрині спороку мірою попиваючих. Було то весіллячко.

„Гей, хлопці, чи спите? Що-сте ся позабували? — кликнув гожий дружбитонька, з великою шовком шитою хусткою у бока, досадним голосом. — Дівчата раді би гопцювали, а в нас як би душі не стало!” — Махнув шапкою, вінцем барвінковим стрійною, погладив чоренький, хоч невеличкий вус, розгорнув волоссячко у чола, глянув по дівчатах, виніс одну з калинового луга, на претив музиці „або грай, або гроші віддай”, моргнув на Юрця, і станули до шпаркого козачка.

Хоть з дерева лист упав,
Моріг половіє,
Весіллечко Господь дав,
Радо нам ся діє!

Ю р ц ь о:

Хоч надворі ніч темна,
Гей, темна ночонька,
В нас світличенька ясна,
Красні дівчатонька.

Д р у ж б а :

Сокіл в білий двір влетів
К чорній галонці,
Княжиненько наш приспів
К русій дівчиноньці.

Ю р ц ь о :

Нуте, жваві хлопаки,
Легіники горні,
Витинайте гопаки,
Хлопчата моторні.

Ба, й свахи не дармували, бо і їм не йно що всім разом саджати коровай, ще і потанцювати конче, щоб ся коровай вдав красен та ясним сонцем на столі засіяв, та й добру долю приніс; а Олена, пишна княгиня, як русалочка гарна, ще раз вінком барвінковим золотозеленим стрійна, їх веселій придивлялась охоті та часто в легкій коломийці розковану русу косу на легкий кругом пускала вітер.

Бач, і наш вдалий Василько приспів дарити нашу княгиню; хоч о пізній вечері, но стане він за тее зо своїми красними співаночками. „Щось ти нам сумний, та й сам; кажи, може, яка лиха пригода?..” Приступив і старий батенько, сивий голубонько, та приніс спорий кухоль горілки з медом: „Но, жвавий козаче! Бодай здоров, був!” — надпив і подав йому: „Відай, утомив-сь ся, покріпи сили!”

Відобрав, подякував, поставив, втер лице — та й став промовляти:

— Вертаю із Дубровнич, були-смо у дворі просити пана старостича на весілля; він, бачимо, не дуже нам рад був, схнюпився, люто по нас глянув, відвернувся; но небаком знову промовив солодко, вложив Семенкові кілька талярів ясних у жменю, обіцяв прийти, та й відправив, але видко було по нім якуось нерадість. Не встигли-смо відійти, може, на двацять кроків: „Семенку!” — кликнув, відчинивши віконце. Семенко, як стояв, поскочив ід дворові. „Скакай, — казав мені, — домів, я духом приспію”.

Уже зступав-см к долині, мав-см скрутити поза високу могилу татарськую, оглянувшись назад себе, взрив-см, сила при вечірній мряці доглянути лъзя було, Семенка; спізнав-см го по легких ногах, спустатися вискоком ко старому круто-

му шляхові, що то о нім так много старі повідають люди. Куда єму шлях, не знаю і не вгадаю; щось-то лихого буде, лишиця мя перебігла та й ворон на хресті сім раз закрякав. Але док життя ми стане, не забуду того козака з бандуркою і густокрутою бородою, котрою дакуда сивий кидався волос, як верг на мене чорним соколим оком, як би граєю мя обсипав; він тогди саме, коли-смо ступили на поріг світлиці у дворі, кінчив співанку тими словами:

..... з татарської неволі;
Кінець мой пісні, кінець і недолі...

* * *

Сонце спочило, смерклося, тиха пільма насіла тихі та узкі звори, вітер буйний осінній метав хмарами від верха до верха і гнав споловілим листям з гір в темні роздоли, то знов під круту стремену, скриплячи голими гіллями відвічної дубини, мов величаючися своєю лютостію, а ругаючись з їх недуги; звір шелепотів чагарами за жиром, часами вовк, голодом пертий, дивими завив голосами; перісті опоки, закляті над безвістями стояти, здавалися при настиглій нічній мряці проживати та свої міняти становища, проходячись, мов нічні мари, бо, як-то кажуть: „у страха великі очі”.

Сміло ступав відважний Семен по круглім грехоті і по розметаних костях, переступав колоди, підносячи високо ноги, із притиска їх ставляв, щоб го яка мара не підбила; чорна пільма го за очі хватала: скоро взрив тумани по корчах, волосся му горою ся звело, кров ся стинала, а страх за серце як би мертвець змною ймав рукою. А нельзя казати, щоб не мав відваги, бо ся не раз добре довело, але змаленька чував о заклятих дівцях, о скаменілих лицарях, о недоступних про змії райських птицях, то о однооких татарах, людоїдах, великанах і многих інших лихих духах; а скоро то все стануло на умі роєм (а час, ніч темна і місце, гори, дебри і чагари по тому були), то тогди і найсмільшому трусом ставати, а Семен, посміховуючийся на зазір вовка або ведмедя, при найменшій лопоті застигав, бо то, відай, з лихим, не з пирогами.

Замаячило в далечині гей ватров широко розложеною; було то йому, що жеңчикам в жаркім літі вітрець холоднень-

кий; вдивився в ню цілою душею, а радість в його душі каліною зацвіла, і втихомирився дух його, як природа по шайній тучі, і зрадувалося серце в нім вельми, як коли б ясне лице своєї Олени взрів... Затріщало корчами по сухім ломачю, та й го переймило, скаменів, заголосило:

..... з татарської неволі;
Кінець моїй пісні, кінець і недолі...

прожив, бо пізнав Данилка, що го у дворі видів, що то так дико і люто, як розбишака, виглядав, що то на обіцянку пана бути на весіллю, к стіні по-бісовськи ся усміхнув. Утішився, видячи його, а зрадувався більше, скоро вчув: „Одна нам дорога”, стис го за руку, і побратались і разом в двійні ступали кремінчатою стежкою під круту гору к високій ватрі.

Підійшли на місце. Семенко, узрівши із-за дуба кілька надцять бородачів при широко розложеном вогні, нагадав си дванадцять розбійників у казці, що висільця відрізали і пекли на рожні, налякався, спинився, ані кроком наперед і мав ся вертати. „Не страхайся, — промовив Данилко, — не такий дідько страшний, як го малюють, — приступи, тажде ти християнин, не враг, не басурман, лише бідний селянин”.

— Мабуть, наш жвавий бандуриста Данилко, — озвалося кілька грубих голосів, — несе він нам щось потішного; для нього нема ні воріт, ні залізних дверей, — і поскочили в сторону, відкіль голос ішов. Привели обох, згорнулися к Данилові всі, питаючи, яким світом довершити їм гадку, бо Данилко ніколи надарма не трудився, а, радуючися тамтим около Данилка і попиваючих могорич на будучу добру справу, Семенко сумував, присмотруваючись тотим дивоглядам скоса, то рушницям, то ясним топірцям, стремлячим докола курища, то барильці з горілкою; однако ж частіше поглядав в чорний ліс, чи не з’явиться яка стара стежка, втекти і спастися. Але наганув-си його побратим Данилко свого товариша, приступив к ньому з кухлем: „Бодай здоров був! Ти ся нам знадобиш, не сумуй, зрадуєшся нині, а з тобою многі твої сусіди, пий на погибель врагам, так чинимо всі, так чинить і наш ватажко. — От бач, і він іде; пий, а втішиться тобою”.

Але Семенові не до солі було, взрівши його, і мало що кужля не впустив, бо такого ні видав, ні слихав, ні видумати

не міг. Станув Медведюк піднебесною чорногорою, барки його — у Бескидах камінь; дуб — його правиця; брови його — як дві чорні хмари; а очі його — з-під тих хмар дві молні; а борода його — ніч темна осіння; а голос його — грім серед літа; а ступив ногою — земля стогнала; вергся на врага — буй-туром валив. — „Мов, як-сь ся справив!”

— Відомо, думка українська і стіну переб’є, — озвався Данилко, — бандуристою війшов-єм у замок. Старець Дмитро (так го там зовуть), що мя впустив, заглянувши в мене бандурку, просив мя насильно, аби-м єму заграв та заспівав; заспівав-єм відому пісеньку о татарах, кінчивши святим Николаєм, а заспівав єму до серця, і полюбив мя вельми, побратали-сьмо ся, і завів мя до світлиці замкової, хвалячи перед паном бандурку мою і мої думки, а я рад тому був. Доспівуючи пісню, взрів входячих того тут молодця з другим, і просили пана на весілля; обіцяв ся, лиш видко було, якусь лиху гадку точив у своїй голові. „Не вдась, вражий сину”, думав-єм собі. Відспівав-єм, взяв таляра та й пішов і зустрів-єм старого Дмитра, ждаючого мене під дверми. Проходжали-смо ся по обійстю замковім; старий свос, а я свос; він щось там билинив о татарах, а я тимчасом придивлявся: від горбка стіна найнижча. „Тамтуда, — казав старий, — наш Степанко не раз бігав на вечорниці, а вертав, як кури другим опадом запіли”. — „Ваш пан, — мовлю до него, — вибираєся на весілля?” — „Правда, до Семена: казав коні сідлати і щонайжвавіші хлопці в цілім замку з собою бере. Щось він на гадці мас... він часами дуріє... а може... може, лише погуляти... Не жаль бо то і погуляти на таким весіллячку: дивчат, як зізд на небі, а всі красні, а найкраща Олена, сама молода, як сам мовляв; лице у неї, як соненько ранком, а очі, як зірнички перед досвітом, голосочок, як дзвіночок, а ноги — вітрець легонький, а руки — сніжок біленький, а сама як... як — гарная ланя...”

Ту старому язик по кутках бігав, закукурічився і здався молодніти.

— Годі! Не теряймо часу, не нам о тім бесідувати! — озвався сильний ватажко. — На коні! Ванько, з шестом, — у замок; забори, що нам ся здасть, а що не возьмеш, разом з замком най огнем сяде! Немного там труду буде, однак от

доведеться, як-ся справиш. А ти, Семене, поведеш нас на весілля, потанцюєм з грабителями, ворожими синами.

Розбіглися вітром по байраках за кіньми; огонь погас, грань меркотіла — курище ся лишило, втихомирилося.

* * *

„Через густу враз дубину
Соколами, молодці!
Ой, заплачеш, ворожий сину,
Як взриш ясні топірці!” —

загриміло в далечині, а голос дубровами високими розлягався верхами та й заблудив гомоном в чорних безвістях, лише ще дудонь тряс землею та й знеміг. І знов тихо і знов сумно, лише вітер ярами засковиче та й ворони закрядуть, радіючись на будучий жир. Мрячно і тихо, бо поскакали ногами скоропадними за вовчими очима, допали лазу край чорного лісу.

— Гей, мабуть, зоріс! — озвався новобранець — гляньте!

— Неглупе! — загримів велит-ватажко, — Ванько зажег си скипку.

— Аби видко було з погребів старі виточати меди, — озвався старий бородатий Бойчук та глянув на кухоль за ременем.

— Та й наші, бодай здорові, червінцями ся підкидають, — мовив третій.

А ватажко:

— Цигте! Дудонь, — коні в байраки, хлопці, — за дуби!.. Федь, — на чати! Як взриш — закрядеш. Потягніть мусатами топірці, по тім тихо, щоб вас і муха і не чула, бо... не тра вам казати.

Напретив та й вступив у чагар.

Не довго ждали, тупот ся змагав, дерли коні, аж земля стогнала.

— Кра-кра-кра!

— Хлопці, в лад! — загомотів верховодник.

Задзвонили топірці та мечі, іскри ся посипали, мов з димні, стерлися дві хмари, б'ючи мовнями по чорних воздухах, а Медведюк буй-туром вергся на супротивника, вибив меч зо жмені, завинув ясним топірцем та й вигнав вражу душу лукаву негідника щелиною в голові: приймив з опалих поганих рук зорю на розсвіті, Оленочку гарную. Челядь граблива поборена, одна порубана, друга пов'язана.

— Семенку! Прийми твою відданицю.

Прискочив Семенко, в пояс склонився, стис го за коліна, хотів промовити, подякувати, лиш не вдав за про радість. Приспів і дружба з молодими легінями свого села, гонячи возмителя, але діло вже довершене зустріли. Уже Медведюк, хоча й непрошений дружба, скупив княгиню мечем, а они ся вельми жалкували, що не лишено було їм нагріти грабителеві чуприни, стискали персти в твердий кулак та й затинали зубами.

— Вже ми йому карку та нагнули, аж на землю покляном упав і, відай, не зведєся, аж, мабуть, на Осафатовій долині; бач, окаянник з весілля голоден вертас та снру землю їсть, — озвався верховодник сильний і потрутив го ногою.

А Семенко ся не тямив з радости, пригортав свою надію к собі, а она його білими обнімала руками та рум'янес цілувала личко, аж ся ватажко мимохить не засміяв на голос. Обоє приступили к ньому і просили го: — Хотя й на годинку, на крупничок та на солодкий медок, та, може, де роздобудем якого таларця.

— А музика! Там-то музика! — перебив дружба. — Добре тот казав, що му лихо в пальцях сидить, так дрібненько мне козачка.

— Майтеся гаразд! Мені там не бути, — промовив Медведюк та й відвернувся.

— У вас перше п'ють, а потім танцюють, в нас навідвороть, перше танцюють, а потому п'ють; а могорич — в тім нашого Ванька голова; буде мед, горівка, червінці та талярці та й гарні пісеньки, — була бесіда вусатого Бойчука.

— Хлопці, на коні та до наших! — кликнув ватажко, та й щезли.

ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ОБСТУПЛЕННЯ ЛЬВОВА

Ой у чистім полі да близько дороги,
Там стоїть наметець великий, шовковий,
А у тім наметці стоїть стіл тисовий
Да гетьман Хмельницький сидить кінець стола,
Молодці-козаки стоять докола.
Да гетьман Хмельницький пише дрібні листи,
По всій Україні розсилає вісті.
Військо куренное в поход виступало,
Ляхи розроняло да Львів обступляло.
Як гетьман Хмельницький кіньми наворачнув,
Та й Львів ся здвигнув;
Як гетьман Хмельницький шаблею звив,
Та й Львів ся поклонив.
На розсвіті з замку із рушниць стріляли,
А смерком козаки замок підпалили
Да раненько докола весь Львів обступили.
Ударили з самопалів — двори погоріли.
А гетьман Хмельницький послі посилав.
Словами промовляв:
Як будете миритися,
На окуп винесіть три миси червоних,
На окуп виведіть сто коней вороних.
Як будете битися,
Мечами рознесу мури високії,
А кіньми розорю двори біленькії.
А у Львові рано всі дзвони заграли,
А високі ворота остіжом упали.

ДУМКА

— Ти, конику, воронику, що ти задумався,
Чи ти, коню, голодненький, чи ти утомився?
— Ні я, пане, голодненький, ні я утомився,
Лишень мене ти сумуєш, що ти зажурився.
І поводи-сь опустив, головоньку звів,
Волоссячко в нелад пало і шапочку погубив.
— Не дивуйся, вороненький, мені молодому,
День біленький вже померк, темна нічка запала,
Через ліси дороженька до миленької хати,
Через ліси дороженька і то не одна,
Дороженька далекая, а ніч темненькая.
Не журися, молоденький ще я.

Гей, на степу густа трава, степом вітер віс,
Не по одним козаченьку стара неня мліс.
Гей, по степу сивий туман, кургани курились,
Не по однім козаченьку вдовиці лишились.

Тоді молод Наливайко зачав утікати,
За ним в погонь вражі ляхи, не могли здогнати.
А на Дніпрі на порогах пливе чайок триста,
Вертайтеся, вражі ляхи, з соромом до міста!

БОЛЕСЛАВ КРИВОУСТИЙ ПІД ГАЛИЧЕМ 1139 Р.

Не згасайте, ясні зорі,
Не вий, вітре, зниз Дніпра,
Не темніте, красні звори:¹
Днесь, Галиче, честь твоя.

Бо хто русин, підлітайте
Соколами на врага,
Жваво в танець, заспівайте
Піснь веселу: гурра-га!

Побарися, облак тьмистий,
Ще годинку, ще постій:
Тобі прийде розповісти
Славний руський з ляхом бій.

Від Бескида аж до моря
Піснь весела загула,
Від запада, аж де зоря,
Чути голос: гурра-га!

Покрай Дністра, край бистрого
Ясний сокіл там жене,
Ярополка кийвського
Скоропадний кінь несе.

Гей, хто русин, за ратище,
В крепкі руки меч ясний,
Шпарка стріла най засвище:
Гордий ляше, день не твій!

---

¹ Звори — дебри.

Не один ти город красний
Лютим мечем розметав,
Руки не один нещасний
По родині заломав!

Нині щезла пуста слава,
Скверний розірвавсь вінець,
Сорок восьма крвава справа,
Гидкий дала ти кінець.

Бач, Болеслав гордовитий
Поклоном низеньким впав,
Враг, напасник самовитий,
На чужім коні втікав.

Радість, радість, галичани!
Не загостить більше враг:
Грими, Дністре, шуми, Сяне:
Не прискаче вовком лях!

ПОГОНЯ

Чи то сокіл пташку жене?
Чи то буря хмару несе?
Чи люта джума летить?
Ні!.. То козак конем садить!..

„Гуляй, вороненький, гуляй,
Врага постигай!
Відоб'ємо дівчиноньку,
Пана твого сестроньку.

Як прилетиш, поздоровить
І поплеще і промовить,
Погодує тя рукою,
Рученькою біленькою,
І напоїть тя водою,
Водонькою студеною.

Гуляй, гуляй на всі сили!
Чрез болота, чрез могили,
Чрез дуброви, через луки!..
Потанцюєм з татариним!
Не нагріюсь вражим сином,
Як попаде в мої руки!

Скоро блисну му шаблею,
Розіллється біс мазею!”

На ту правду забожився...
А зігнувшись дугою,
До коника приложився,
Шпарков полетів стрілою.

Ані його не спиняє
Рів, ані могила,
Вітром їх перелітає,
Як би мара го носила.

Куди гониш, бісноватий!
Світ вже смерком почорнів,
Сумненько пугач запів,
Ні там людей, ні там хати!

Блуд ту свище, туман грас,
В густі ліси заведе;
Козак на се не зважає,
Гомонить си та й жене.

Станув, к землі припадає
Послухати, де дуднить,
Знов на верх ся вихопляє,
Бистрим соколом летить.
І щез стрілов в густій мряці,
Дудонь замовчає:
Може, ліг вже де в байраці
Та й вовк доїдає.

Десь поїхав ти, козаче?
Темно, тихо і страшненько.
Часом лиш ворон закряче,
Закряче сумненько.

Чи то вірли крильми б'ються? Посадив над нев руточку,
 Чи зірки сіяють? А в головах калиноньку.
 Ні!.. то козак з врагом Сам затужив та й заплакав
 труться, Та й стався сумненьким,
 Мечами блискають. Та й затужив, та й заспівав
 Та вже татар утомився, Та й стався сумненьким,
 К землі сильно вдарен пав... Та й затужив, та й заспівав
 Ще раз двигся, роз'ярився Голосом тихеньким...
 І дівчині необачній
 І дівчині необачній
 Головоньку з плеча зняв.
 „Як би я в сій сторононьці,
 Як би я безрідний жив,
 Батько, ненька в могилоньці
 Та й сестрицю враг вмертвив.
 І кинувся, мов звір лютій,
 Козак сильний на врага,
 Грудь розколов, щоб добути
 Серце диве¹ татар.
 Ходім, коню, в чужиноньку
 Думочку думати,
 Ходім, коню, на Украиноньку
 Степами блукати”.

¹ Диве — дике.

ЗГАДКА

Заспіваю, що минуло, Передвіцький згану ¹ час, Як би мара го носила. Як-то сумно нині в нас!	Над Дніпром-Славутицькою Так Ярослав ся вславляв ⁹ .
Святовида ² лиця ясні За Лабою ³ слов'ян чтив. Купайловий ⁴ танок красний Царинами вітром сплів.	Поза білими водами Білий гніздо орел вив, А руськими сторонами Дзвін вічовий гомотів.
Гай ся на честь гарної Лади ⁵ Піньом дівци розлягав, Мир в подяці для Коляди ⁶ , Веселячись, снопи клав.	Новгорода сила й слава Світом цілим зголосла, Киева золота глава Під небеса ся звела.
Над ярою Волтавою ⁷ Суд Любушин ⁸ мир давав,	Слави дочка величана На світ цілий сіяла, Піснь Люмира, піснь Бояна ¹⁰ Голосніше їй гула.

¹ Згану — згадаю.

² Святовид — бог слов'ян надлабських і надбалтицьких, виображаючий сонце (прим. М. Шашкевича).

³ Лаба — Ельба — ріка, над якою жили слов'яни.

⁴ Купайло — бог плодів земних. Опис обрядів купайлових найдеш, крім інших, в Истории Малой России Дм. Вантыш-Каменского, ч. III, стор. 84 (прим. М. Шашкевича).

⁵ Лада — бог милости, ладу і женитьби або весілля; досі у нас пісні весільні зовуться „ладкання” (прим. М. Шашкевича).

⁶ Коляда — бог миру і пирвання (прим. М. Шашкевича).

⁷ Волтава — ріка в чеській землі (прим. М. Шашкевича).

⁸ Суд Любуші — імення княгині Любуші вперше згадується в „Краледворському рукописі”.

⁹ Ярослав Володимирович (1019) зчинив збірку прав руських, знакому під іменем „Правди Руської” (прим. М. Шашкевича).

¹⁰ Люмир і Боян — співці стародавньої слов'янщини — сей на Русі, той у чехів, зри „Слово о полку Ігоря” і „Краледворський рукопис” (прим. М. Шашкевича).

Нині думка йде сумненько,
Темним лісом гомонить,
За Дунай, за Дніпр туженько
Згадка журна лиш летить.

Красна Ретра з Арконою¹¹
Пилом вічним припали,
Діти вірні з матерью
Десь в безвістьох ізчезли...

Понад Дністра берег крутий
Гамор галич розлягат.
Там сум душу хапле лютий,
В безвість гадка пропадат.

Де ворони ся злітають,
Колись славний стояв тин¹².
Тяжкі мряки днесь лягають,
Як на ногах татарин¹³.

Городища де бували,
Днесь могили ся звели.
Богів храми де стояли,
Грехіт мохи поросли.

Щастя, гаразд з-під могили
Гомоном лиш залітат;
Як слов'яни колись жили —
Журна думка лиш згадат.

Поза води, поза тихі
З славов гаразд пробував,
Загудівши, вихор лихий
І сліди їх позмітав!

Із русина щирою груди
В побратимий летить край,
Побратими, де суть люди,
Поза Волгу, за Дунай.

РОЗПУКА

Поза тихими водами
Сумно та й смерклося;
О, як голос меж горами,
Щастя розбилося!

Летить ворон чорнокрилий,
За ним загуділо,
Щастя моє, гаразд милий
Навіки зниділо.

Тяжко голубу малому
Гори перебити,
Ой, ще тяжче безрідному
На сім світі жити.

Ти, зозуле сивенькая,
Закуй ми сумненько:
Най розпука та й лютая
Вирве ми серденько.

* *
*

Поза тихий за Дунай,
Де мій сокіл пробувас.
Лети, гадко, в чужий край,
Де го туга обгортає.

Неси душу там мою,
Легкокрилий вітроньку,
Руську пісню неси му,
Щиру брату пісеньку.

Тужно, тужно там тобі,
Милий брате рідненький,
Но по студеній зимі
Вітрець дихне тепленький.

Серед лугу, край води
Зацвіла калина.
Будь веселий, щаслив ти,
То щаслива й родина.

¹¹ Преславні городи у слов'ян над нинішнім морем Балтицьким (прим. М. Шашкевича).

¹² Твердогород — замок (з прим. М. Шашкевича).

¹³ Повідають люди, що татари, вертаючи з полоняним миром у свійню, коли ставали на нічліги, пов'язаним полонянцям лягали на ноги, щоб не повтікали (прим. М. Шашкевича).

ДО МИЛОЇ

Повій, вітре, вітросеньку,
Там, де тужить мила,
Нехай несуть там пісеньку
Твої легкі крила.

Повій, вітре, в сій городець,
Де вінці сплітас,
Неси вісті, що молодець
Щиро ю кохас.

Ой погладь ю, вітросеньку,
По сій личку білім,
Нехай знає сій серденько,
Що я єї милим.

Най не плаче, най не тужить,
Вже час ся зближає:
Прийде милий, приголубить
І з нев ся звінчас.

ДУМКА

Нісся місяць ясним небом,
Там, де зоря ясна.
Летів хлопець чистим полем,
Де дівчина красна.

Часом місяць ізійшовся
З тьмавою хмарою,
Не раз хлопець поборовся
З журною гадкою.

— „Журна гадко, печалива!
Чо ти мене гониш?

Чо ми життя згірчивасш,
В серце тугу рониш?

Уступися, лиха нене,
З вітром в ліси, гори:
Най по тобі й чутка згине,
Як сліди на морі.

Мому серцю най радощі,
Най надія грас,
Най ми доля веселенька
Птичкою співас!”

ПІДЛИССЯ

Шуми, вітре, шуми, буйний,
На ліси, на гори,
Мою журну неси думку
На підлиські двори.

Там спочинеш, моя думко,
В зеленій соснині,
Журбу збудеш, потішишся
У лихій годині.

Там ти скаже дуб старенький,
І один і другий,
Як там жив-єм, ще маленький,
Без журби, без туги.
Там ти скаже та соснина
Й всяка деревина,
Як там грало серце моє,
Світала година.

У садочку соловійчик
Щебетав пісеньки,

Розвивав ми пісеньками
Літа молоденькі.

Там колодязь студененький,
А дуб воду тягне;
Не так щастя, як той води
Моя душа багне.
Підлисецька горо біла!
Як тебе не бачу,
Так ми тяжко, так ми сумно,
Що трохи не плачу.

Веселая сторононько!
До серця припала,
Душа тебе, як милого
Мила, забажала.

Там-то любо, там солодко,
Весело і мило!
З миленькою у лобощах
Вік би ся прожило...

ТУГА ЗА МИЛОЮ

Із-за гори, із-за лісу
Вітрець повіває.
Скажи, скажи, тихий вітре,
Як ся мила має?!

Чи здорова, чи весела,
Личко рум'яненко;
Чи сумує, чи горює,
Чи личко бліденьке?

Бо я тужу, бо я плачу,
Сльозами вмиваюсь,
Веселої години
Вже не надіваюсь!

Коби мені крильця мати,
Соколом злетіти,
Тяжку тугу із серденька
При милій розбити!

Ой літав бим, ой літав бим
Щодень і щоночі,
Щоб ся милій у сивенькі
Надивити очі.

Ой літав бим, ой літав бим
Зорями ясними,
Щоб мені ся натішити
Ручками білими.

Ой літав бим, ой літав бим
Світом білесеньким,
Щоб мені ся натішити
Личком рум'яненко.

Ой літав бим, ой літав бим
Вечером тихеньким,
Щоб мені ся натішити
Ходочком дрібненьким.

Ой літав бим, ой літав бим
Лісами, горами,
Щоб мені ся натішити
Милими словами.

Ах, я бідний, нещасливий,
Да й крилець не маю,
Сохну, чакну в далечині,
Всяк день умираю!

ЛИХА ДОЛЯ

Ой ти, доле, моя доле,
Гадино їдлива!
Переїла моє щастя —
Гіренька години!

Запустила в мою душу
Журбу і розпуку,
Учинила мому серцю
З гараздом розлуку.
Ой місяцю, місяченьку,
Тихенько думаєш,
Мосій тяжкою недоленьки,
Відай, ти не знаєш.

Ой не знаєш, ой не знаєш
І не будеш знати,
Як-то тяжко сиротонці
В світі загибати!
Сам не знаєш, ні сестричка,
Звізда ти не скаже,
Як-то гірко, сли недоля
Світ милий зав'яже!

Тобі тільки хіба смутку,
Що хмара насуне.
А радощів з зірочками
З-межи вас не труне.

А мені ось на сім світі
Своє серце їсти,
Бо з недолев ся бороти —
Як під воду плисти.

Десь за морем, за горами
Мій гаразд здрімався,
Десь з безвістей, з лісів темних
Мій смуток пригнався.
Ой пригнався, та й вороном
Надо мнов літає,
Б'є ми серце тяжким крилом,
Радість розбиває.

Вчора вечір чорна хмара
Мені говорила:
„Чудуєшся, побратиме,
Де ся доля діла?”

Твоя доля — то я була,
Я тя не минаю.
Вкривала-м тя чорнов мряков
І тепер вкриваю.

І над гробом твоїм мряки
Ще мої повиснуть!”
Ой надія!.. таку долю
Най-то громи тріснуть!

ДІВЧИНОНЬКА

Дністров'янка мила
Цвітоньки садила,
Водов підливала,
Стихенька співала:
„Ростіть ми, цвіточки
Райській діточки,

Ростіть ми весною,
Розвиньтесь красою;
Літом ми зацвійте,
Головку пристрійте,
Мені молоденькій
Строїтись раденькій!”

НАД БУГОМ

Гей, річенько бистренькая,
Гей, стань, подивися,
Як я плачу, як горюю,
Зо мнов пожурися!

Твої води веселенькі,
В них рибонька грає;
Моє серце розпускаєсь,
Від журби ся крас.

Трава к тобі з лобощами
З берегів ся хилить,
Вовня¹ її поцілує
І наперед стрілить.

Моє серце бідненькеє
Радоців не має,

Лиш розлуку із долею,
Лиш сльозоньки знає.

Рано встану та й заплачу,
І вечором плачу,
Доле ж моя веселіша,
Коли ж тя обачу!

Журбо, тяжка розлучнице,
Чом не пропадеш?
Доле ж моя, зоре моя,
Коли ж засвітаєш?

Ой річенька бистренькая,
Ой, стань, подивися.
Як я плачу, як горюю,
Зо мнов пожурися!

БАНДУРИСТ ПІСЕНЬКА I

Бувало весною, як ліс розів'ється
І чистими птичок гукне голосами,
Дуброва, як дівка, в цвіття прибереться,
Бджілка задзвонить лугами, полями.
Стадами весело заграє долина,
А в ріці рибонька аж носить водою,
З пісеньков із поля вертає дівчина,
Плугатар за плугом з довгою думою;
Бувало весною, як голуб сивенький,
Із оком ясеньким, як око святого,
Під полов бандурка, в устах пісень много,
Щороку приходять соловій старенький.
А всі го за батька рідненького мали:
Старії і діти, молодці й дівчата,
Як батька з дороги, всі його вітали,
У селі му кожда своя була хата.
Бо й годен був того. Бувало з'явиться,
Мов сонце на небі, заспіва, заграє,
То всякий веселий, о журбі й не сниться,
Бо ж то й нема пісні, як сей заспіває!
Заведе довгими думку голосами,
З-під могил, казав бись, холодочком віє,
Стихе поговорить з батьками-князями:
Старі молодіють, бо й сам молодіє,
Або ж і дівчатам коли заспіває,
Тьохкають серденька, бо він відгадає,
Що із миленькими говорять дівчата,
Дівча спаленіє, спустить оченята,
Зиркне по миленькім, очами питає:
Де він придивився? . . Як він добре знає! . .
За тос всякому припав до серденька,
Як до голубонька голубка сивенька.
За то його всюди звали соловієм.
Пісні ж бо то, пісні! Таких ми не вмієм! . .

¹ Вовня — хвилья.

ДІВЧИНОНЬКА

Дністров'янка мила
Цвітоньки садила,
Водов підливала,
Стихенька співала:
„Ростіть ми, цвіточки
Райські дїточки,

Ростіть ми весною,
Розвиньтесь красою;
Літом ми зацвійте,
Головку пристрійте,
Мені молоденькій
Строїтись раденькій!”

НАД БУГОМ

Гей, річенько бистренькая,
Гей, стань, подивися,
Як я плачу, як горюю,
Зо мнов пожурися!

Твої води веселенькі,
В них рибонька грає;
Моє серце розпускаєсь,
Від журби ся крас.

Трава к тобі з лобощами
З берегів ся хилить,
Вовня¹ її поцілує
І наперед стрілить.

Моє серце бідненьке
Радощів не має,

Лиш розлуку із долею,
Лиш сльозоньки знає.

Рано встану та й заплачу,
І вечором плачу,
Доле ж моя веселіша,
Коли ж тя обачу!

Журбо, тяжка розлучнице,
Чом не пропадасш?
Доле ж моя, зоре моя,
Коли ж засвіташ?

Ой річенька бистренькая,
Ой, стань, подивися.
Як я плачу, як горюю,
Зо мнов пожурися!

БАНДУРИСТ ПІСЕНЬКА І

Бувало весною, як ліс розів'ється
І чистими птичок гукне голосами,
Дуброва, як дівка, в цвіття прибереться,
Бджілка задзвонить лугами, полями.
Стадами весело заграє долина,
А в ріці рибонька аж носить водою,
З пісеньков із поля вертає дівчина,
Плугатар за плугом з довгою думою;
Бувало весною, як голуб сивенький,
Із оком ясененьким, як око святого,
Під полов бандурка, в устах пісень много,
Щороку приходить соловії старенький.
А всі го за батька рідненького мали:
Старії і діти, молодці й дівчата,
Як батька з дороги, всі його вітали,
У селі му кожда своя була хата.
Бо й годен був того. Бувало з'явиться,
Мов сонце на небі, заспіва, заграє,
То всякий веселий, о журбі й не сниться,
Бо ж то й нема пісні, як сей заспіває!
Заведе довгими думку голосами,
З-під могил, казав бись, холодочком віє,
Стихє поговорить з батьками-князями:
Старі молодіють, бо й сам молодіє,
Або ж і дівчатам коли заспіває,
Тьохкають серденька, бо він відгадає,
Що із миленькими говорять дівчата,
Дівча спаленіє, спустить оченята,
Зиркне по миленькім, очами питає:
Де він придивився? . . Як він добре знає! . .
За тоє всякому припав до серденька,
Як до голубонька голубка сивенька.
За то його всюди звали соловієм.
Пісні ж бо то, пісні! Таких ми не вмієм! . .

¹ Вовня — хвиля.

ПІСЕНЬКА II

Як гомін по лісі, звістка несесь мила:
„Де соловій наш! Нові несе пісні,
Пісні нечувані і думки незвісні!”
Радість у серденьку всякому зацвіла.
І вийшли назустріч і ждали на мості;
Підходять, склонились, згомоніли: „Гості!”.
До села проводять, всякого вітає,
О щастю, здоров'ю, родині питає.

* * *

Чого ж то у лузі головку склонила,
Відай, тучу чус березочка біла?
Чого ж то півець наш, чого він сумує? ..
Видно, що з тяжкою журбою несеться,
Бо око стемніло, тяжко серце б'ється,
А на личку смуток — чи нещастя чус? ..
Йде селом бувало весело і сміло,
З хаткою, з деревцем кожним розмовляє,
Вдарить у бандурку, здрібненька заграс
Козачка чи шумку, аж згадати мило! ..

А нині, як не той: сивий голос клонить
На грудь піснословну, журиться, сумує,
Мовчки поступає, пісеньку не дзвонить,
З дітьми ся не бавить — чи лихо віщує?
Чи жаль тисне серце за другом миленьким,
Може, за сестрою, за братом рідненьким?
Чи, може, ідучи з далекої дороги,
Ходом утомився і примучив ноги?
Не змучив він ноги, ходом не втомився;
Вчуєте, пташечки, чого зажурився.

ОПИХАНЕ, ПАНЕ?

При битім гостинці липа зеленіла,
Під липою баба жебруца сиділа.
Дасть хто кусень хліба, то „Отче наш” каже,
Ще й „Богородицю”, сли платок розв'яже
Хто, з торгу йдучи, і в жменю гріш вложить.
Часом молодухам з бобу поворожить.
Аж глянь! Шляхом дідич суне четвергою¹.
Гладун, петльованець, кругленький собою;
Як гарбуз, му лице, а руки, як тісто,
Червений, як ридза, під горлом звисисто.
„Гей, бабо! — галасне нероба неробі, —
Чверть проса дарую!” миттю руці обі
За пояс засунув і поклону ждає.
Ще ж добре, що з лихом в дарунку й не лає.
А баба лінива й на ноги не встане,
З гнізда запитала: „Опихане², пане?”.
А пана, як спарив, як лопух надувся,
Сли жар ним накриєш, з надійов минувся.
І баба минулась, не підвела носа,
Не мала ні каші, ні пшона, ні проса.

¹ Четверта — екіпаж, запряжений чотирма кіньми.

² Опихане — очищене від лучги (обрушене).

ПОБРАТИМОВІ,
ПОСИЛАЮЧИ ЙОМУ ПІСНІ УКРАЇНСЬКІ

ДУМА

От так, Николаю, українські вірлята
І веселять душу й серце зігрівають;
От так, Николаю, руські соколята
То вголос, то стиха матері співають.
Аж мило згадати, як то серце б'ється,
Коли з України руськая пісенька
Так мило, солодко вколо серця в'ється,
Як коло милого дівка русявенька.
Так го обнімає, так до себе тисне,

Пригортає і любує,
І голубить, і цілує,
І плече, і тишить,
І медочком дишець,

Що трохи не скажеш: пусти мене, пісне!

Аж тут і небавком буйний вітер повине,
Гостинець вже інший, от вже думку несе.
Несе й каже: сю ніч степами гуляв я,
Нагулявшись доволі, по могилах лягав я,
Буцімто спочити, а то підслухати,
Як-то стара бувальщина буде розмовляти:

Про давні літа,
Про давні часи,
Як слава гула
Світом вокруги,
Про руських батьків,
Боярів, князів,
Про гетьманів, козаків.

І стане повідати зразу так мило,
Стиха й величаво, мов над морем цвіла
Цвіт-доля любенько; потім голосніше
Застогне, заплаче, щораз то сумніше,

Сумніше, страшніше гукне, засковиче,
З-під могил, казав бись, старих людей кличе,

Щоби поспитати
Про спис, про шаблюку,
Щоби розвідати
Про орду-канюку:

Як руським тілом згодувалася,
Як руськов кривлев напувалася;
Як руська шаблюка все її вітала,
Як кривим зубом серце добувала,
В пуці вигідненько на нічліг стелила,
В воду під могилу спати кладовила.

І знов згомонить ти нишком, мило-немно¹,
Як в сумерк вечірній, півсонно, півтемно,
І луно розпустить ген-ген долинами,
І гомоном шибне ген-ген дубровами,
Ні то комусь-то десь-там повідас,
Як-то колись красою засяє,

Як при Чорнім морі
Себе заквітчас,
В степах на просторі
Весело заграс,
Як в водах, Дніпрі
Змиссь, прибирися,
Легеньким крильцем
На Дністр занесеся,
В тихенькім Дністрі
Собі прилягнеся,
Крилоньками сплесне,
Стрясе, злопотить,
Під небо, до сонця,
Ген-ген полетить,
Під небом, край сонця,
Сонечком повисне,
І буде літати,
І буде співати
І о руській славі
Скрізь світу казати!

¹ Немно — невиразно.

Люта би вас буря в мряку та дрібну розбила,
Дрібну мряку та й розбила, сліду не лишила.

А бодай вас жарким літом дуга випивала,
А зимою студінь люта навк ледом стяла.

Ой ти, водо, ти бистрая, лиха розлучнице,
Поган-татар нехай гидке в тобі мис лице.

Щастя мос перебилось, доля вже минула,
Мов ластівка скорокрила в безвісті злинула”.

ВІРНА

Зашуміла дубровонька, листом зашуміла,
Затужила дівчинонька, серцем затужила.

Тужить нічку, тужить нічку, тужить і день білий,
Бо із війни за три роки не вертає милий.

На могилі-верховині милого спрацала,
Біле личко цілувала, слізьми проводжала.

„Не плач, не плач, ластівонько, дасть Бог звоювати,
До твоєї соколоньком я прилечу хати.

Не плач, не плач, голубонько, не плач, не журися,
Подай ручку біленькою, додому вернися”.

Вдарив коник у копита, задзвонив станлями¹,
Лишилася сиротонька з журними гадками.

Вдарив коник у копита, на вітр пустив гриву,
За лісами, за горами лишив чорнобриву.

Край дуброви на горбочку сипана могила,
Там дівчина із зорями щодень виходила.

Виходила із зорями, стояла до ночі,
Свої чорні за миленьким видивила очі.

Ой ходила, ой бродила зимами, літами,
Витоптала биту стежку білими ногами.

---

¹ Станлями — стременами.

НЕЩАСНИЙ

Кому Бог в груди дав серце м'якеньке
І дав вродитись в добрую годину,
Щастя, як літом сонечко тепленьке,
В життю му всяку огріває днину.
Й світ йому милий і солодка нічка,
Мислі веселі і серденько грає,
Як у дуброві тихенька криничка,
Днина за днинов так йому спливає.
Лиш хто в посестру взяв тяжку недолю,
Що давить серце, як відьма кощава,
Хто вражій нужді попався в неволю,
Кому з журбами і сон і забава —
Тому ніт місця ані супокою,
Нудиться світом, нудить і собою;
Туга до серця, як гадь, ся вселила,
З'їдає мислі, як змія зірочки¹,
Груди зсушила, здоров'я знорила,
Хліб му не милий, не терпить сорочки.
Ще ж то хто може із серця сплакати
Чи у куточку, чи за углом хати,
Чи у грудь брата, чи хоч в жменю друга,
Хоч на часочок спливе з серця туга.
Лиш коли сльози в грудях скаменіли
І в тяжку скалу над серцем ся збили,
Разів із десять щодень рад бись вмерти:
Годі, а годі! . . . Потіхи ні смерти! . . .

¹ За колишнім народним повір'ям, чарівниці нібито зірки знімають.

ТУГА

Крутий берег, по березі трава зелененька,
Серед трави край берега калина червенька.

Своє гілля буйненьке сумно в воду клонить,
Своє листя дрібненьке по водоньці ронить.

Скоро смеркнесь, голуб сивий сюди прилітає,
Нічку гуде, нарікає, ранком ізлиняє;

Нічку плаче, жалкуєся, рясні сльози ронить,
На розсвіті ізлиняє, в темні ліси гонить.

На темнії ліси гонить та й зворами блудить,
Там горює, уніває, тяжко серцем нудить.

Весна одна перецвіла, минула і друга,
Вже і третя засіяла, не минає туга.

І все голуб прилітає, на гіллі сідає,
І головку к листям тулить, плаче і ридає:

„Де злетіла-сь, голубонька, сивенька, миленька?
Щезла-сь з ними, лишилася година сумненька.

Ні тя мислями змислити, ні думков здумати,
Ні очами тя глянути, лиш згадков згадати.

Світ ми мерзкий, нічка мила, голублюєся з тьмами,
Мари — дружба, ліси — хата, гоню за зморами.

А бодай ви, лихі води, в лугах заблудили,
Що ви мою ясну зорю та під себе вбили.

Взяв рибарь Щуку на берег тягнути,
Взялась Рибка радувати,
Взяла подружкам казати:
„Часом то добре і маленьков бути!”

ДІТИ І ЖАБИ

Коло озера
Щодень звечера
Хлопці сюда, тудя бігали
І на жаби засідали.
Лиш ся котра з води показала,
Каменем зараз в лоб діставала.
Одна з них над другі сміла,
Так з води до них повіла:
Діти! Діти, лишіть те биттє,
Вам то грачкою, нам йде о життє.

ЛЕБЕДКА І ВОРОНИ

Водою плила
Лебедка біла.
Надлетіли чорні Ворони,
Надлетіли в сесі сторони.
Бачте, Лебедка біла як сніжок!
А ми такі гидкі,
Чорні й брідкі.
Стрімголов на берег впали,
В дзьоби болота набрали
І стали згори мітати,
Білу Лебедку нуряти.
А Лебідь з дурних сміявся,
Став біліший, лиш скупався.
Хоть лихі люди соромом метають,
Добрі і чесні на тес не дбають.

* *
*

Місяченько круглоколий закрився хмарою:
Чи так тобі зо мнов любо, як мені з тобою?

Ой, лісами, берегами білі сніги спали,
Очі мої сивенькі сльозоньки залляли.

Вихор дикий, студененький, лопотить гіллями,
Тяжко, тяжко мому серцю з сумними гадками.

Ой, як тяжко, побратиме, тверд камінь глодати,
Ой ще тяжче бездольному в світі пробувати.

В гробі сумно, в гробі тихо, сумрак студененький,
Ой, як ляжу серед нього, тогди я щасненький.

БАЙКИ

ПЛІШКА І СОЛОВЕИ

Рікла Плішка д Соловію, що тихо сидів:
Жаль ся, що рідко щебечеш! Сей їй одповів:
„Лучше мало доброго, ніж лихоти много”.

СТАРИИ І МОЛОДИИ ЛИС

Молодий Лис, которий ще стрільця не знав,
Втішився, як нову красну шерсть достав.
А Старий рік, безпечность тих ліпот не любить,
Не тішся ними; сеся красота нас губить.
Не все, що красне,
Єсть для нас щасне.

ПОТОК І РІКА

Поток, з громом шумно із гори текущий,
Сміявся з Ріки, в той час тихонько ідущій.
А як сніги згибли, верх води не дав,
То із того потока поточок лиш став.
А що гірше, що біг прудким перше скоком,
Сплившись з Рікою, не був вже Поток.
Хто з шумом в світі сам ся величає,
Вже добру славу сам си розганяє.

ЩУКА І МАЛЕНЬКА РИВКА

Рибка в воді червака ловила,
Не могла ззісти і дуже сь сердила.
Надбігла Щука, червака ковтнула,
А з червом вудка причеплена була.

СТАРИНА

Старина є то піснь хороша, дзвеняча, що різним способом в наші часи загомонює, що різним настроєм озивається з передвірка до нас — і раз тихим, миленьким голосом промовляє, обнімає солодким чувством серця, а знова піднімає величною силою душу, чудує, казавбись, надприродними ділами ум послідних, — то знову залебедить тужно, плачем голубиним дідів розплакує сини, то знова обвіває потіхою і радощі в серця нагортає, а в душах зводить святую почесьть покійним праотцям. Старина є то великий образ, є то дзеркало, як вода, чистеє, в котрім незмущенноє з'являється лице століть. Там тобі, внуче, глянути, а взриш, як твої отці, твої діди жили, що діяли, що їх веселило, радувало, а що печалило, яке сонце межи ними сіяло, як думали, яким духом обнімали природу, окрестності, світ цілий, з ким ся стирали і як се на них діяло, який їх світ внутренній, а який зверхній, що їх наділяло до сильного діяння, а що їм силу віднімало, який їх язик, яка бесіда, яка їх душа, яке серце — словом, якими хотіли перед тобою з'явитися і що по тобі ждали.

Сесе всьо для нас не бридня. Чужина нас займає, чому ж би нашина не прилягла до серця, не промовила до душ наших сильним словом. Окрухи, ба великі кусні сего образа, сего чудного дзеркала придержались донині, переховались по церквах, по монастирських книжницях, по чесних священиках, по піснелюбних дяках, не щоби і під низькими стріхами, по сановитих господарях, — которе вони честять і переховують, мов святий подарок з неба. Сукромі голоси брешуть по всій Русі (то піснею, то казкою, то небилицею, то поведінкою, то приповідкою, то загадкою, то обрядом), лиш їх скликати в одно, а стане піснь велика, довга, безконечна, що

цілим світом загуде, що сильно розгримить славу передніх і нинішніх літ всього народа.

Знайшлись многоучені мужеве (лиш їх не годі на так велике діло), що завімаються, хочачи згорнути тоту неувядаєму красоту передвіцьку. Чесць і повна подяка не мине їх; коб лиш недалеко відсували радість нашу і щоскорше дали нам хісноватися тим, що придбали своїми трудами.

ПСАЛМИ РУСЛАНОВІ

II

Віра серця мого як Бескид твердо постановилась на любові. Смуток мій знідіє, а радість сліди його позмітає, а сумна північ буде ясным полуднем, і звеселишся, а око твоє заблищить зірничкою в бурній п'їтмі життя твого, і огорнешся зоревою свитою тихомиря, і линаєть над тобою милость бо-жя, бо надія із серця твого не втікла — бо хто яко Бог?

Сполишиш ми долю і проженеш щастя, день ми спомо-рочиш і світ ми западе, нуждов мя вдариш і нашлеш ми злид-ні, світ ми спустіє і йме ворогувати, знідіє радість і плач мя огорне, туга ми ранком і вечором журба, і ніч ми несонна і горйовання з сонцем, вирвеш ми очі і душу ми вирвеш: а не возьмеш милости і віри не возьмеш, а не видреш любови і віри не видреш, бо руське ми серце та й віра руська.

ПЕРЕДСЛІВ'Є

Судило нам ся послїдним бути. Бо коли другі слов'яни вершка ся дохаплюють і если не вже, то небавком побрата-ються з повним, ясным сонцем, нам на долині в густій сту-деній мряці гибіти. Мали і ми наших півців і наших учите-лів, але найшли тучі і бурі, тамті занімїли, а народові і сло-весності надовго ся здрімало; однако ж язык і хороша душа руська була серед слов'янщини, як чиста сльоза дівоча в до-лоні серафима.

Зволила добра доля появилися і у нас збіркам народних наших пісень і іншим хорошим і ціловажним ділам¹; є то нам як ранок по довгих тьмавих ночах, як радість на лиці не-щасного, коли лучча надія перемчить крізь серце його; суть то здорові, повносьільні ростки, о котрих нам цілою душею дбати, огрівати, плекати і зрощати, док під крилом часу і добрих владнувателів хорошою і кріпкою засіяють величчю.

Не журися, Русалочко з-над Дністра, що-сь не прибра-на, в наряді, який від природи і простодушного і добросерд-ного народу твого приймила-сь, стасш перед твоїми сестри-цями. Они добрі, вибачать ти, приймуть тя і прикрасять.

Сказати нам децо о правописі сеї книжечки. Хочемо за-чинати, про те знати нам конче, яке теперішньому языковї істиннос лице; задля того держались-мо ся правила: „Пиши, як чуєш, а читай, як видиш” . . .²

Поклонися, Русалко наша, низько всечесному сподаре-ві Ніколі Верещинському, що тобі звелів родитися, і всім, що тя пристроїли піснями народними і стариною; іменно: тру-долюбивому Мирославі Ількевичові, потом Православі Кавбкові, Івану Білінському, Маркеллу Кульчицькому, Мін-чакевичу і іншим; честь їм най буде і слава, а в руських дітях найусердніша подяка!

¹ У нотці М. Шашкевич перелічує видатніші літературні тво-ри та фольклорні збірники, що на той час (1837) вийшли з друку.

² Тут Шашкевич писав про правопис „Русалки Дністрової”, про що в нас написано на стор. 24.

РУСЬКОЄ ВЕСІЛЛЄ,

ОПИСАННОЄ ЧЕРЕЗ І. ЛОЗІНСЬКОГО В ПЕРЕМИШЛІ —
В ТИПОГРАФІЇ ВЛАДИЧНИЙ ГР.-КАТ. 1835

Велика і всехвальна була гадка писателя сего діла, згорнути ладкання, привести їх в лад і приложити к ним опис обрядів весільних народа руського. Потрудився писатель не мало, заким їх зпомеж народа, з вічної, казавбись, нетямки двиг, також з других писателів виняв і всякую піснь на сі питомім постановив місці. Лиш жальковатися, що ще і половини всіх обрядів і пісень, по всій Русі співаємих, не зібрав — лиш доганочка, що не встрічаєш в сій книжці того, чогосмо ждали і чого при збірці народних пісень нельзя забувати. — К чому би нам придались збірки народних, перед всім обрядових пісень з якого становища нам ся присмотрувати на них і сам ся присмотрював, як давні ті пісні і обряди і про що досі не зветочили і не перегомоніли, котрі передвіцькі, а котрі нинішні, яка в них всіх разом мисль; що там діють князі, княгині, бояри, хоругви, коровай, кудерне деревце в нім, золотуючі ковальчики, що косу розковують, єдамашки, паволока, посаг, хліб і сіль, козаки, скупини і много єного, на останок о напіві і складі пісень весільних, чим відличаються від думок, чабарашок, шумок, коломийок і єних пісень руських? — о сім всім ні сліду; писатель біля того то злегонька, незнакомо перемчав, або мовчки ціло мимо лишив. — Язык і правопись в сесім хорошім ділі (не мовлю в піснях) перший мало, а вторая ціло — не руські. Велично красні діви (ладкання) прибрав в лахматге не наське, переплів красні пахнуці цвіти тернинов і бодлаками, нарядив чужі мислі і слова нагинками руськими і поставив їх на причолку дивогляди kęciędz, największy, sendzia, tasno, starościny, choronży, źridlo, і ще дуже много єних, що істинного русина ужесають.

Найбільшою обманою, ба неспроценним гріхом в сім ділі є, що писатель, відвергши азбуку питому руськую, прийняв

букви ляцькіі, котрі ціло не пристають к нашому языкови. Чи годиться безчестити святиню? Чи годиться потручати ногою сивенького старця, що ся нами від молодости нашої опікував, заступав від бурі, хоронив перед жегущим огнем, придержував душу в тліннім тілі? Чи годиться відвергати азбуку святого Кирила, любомудрця високоумного, многоученого, що ся так добре вдивив в язык славлянський, що бистрим соколовим оком проймив го навскрізь, що сильним думающим духом обняв всі голоси величного звенящего языка славлян, а знаючи добре, що їх ні гречеськими, ні римськими буквами нельзя писати, яв ся подати нам сукромі знаки письменні, сотворити азбуку народно-славлянськую, і звів діло піднебесноє, з котрим кромі гречеської і латинської ні одна правопись зпомеж так много языків рівні придержати не здужат? — Лишив ся тот подарок сего великого мужа святим, найчеснішим, найдорожчим спадком, котрого нам всі завидують, котрий нас перед веським прославляє світом, до котрого наші діти цілим серцем прилігали, неугасимо милостію обнімали, вічнодбающим оком стерегли і питомими грудьми заступали. І чи ж можна було інакше? Азбука святого Кирила була нам небесною, незборимою твердю перед довершеним знидінням, була найкріплічим стовпом, несхолибимою скалою, на котрій Русь святая, через тільки столітей, люто печалена, крепко стояла. Є то діва райська, звздострійна, озорена добродійною силою, що нас теплим, солоденьким духом овівує; єї то чудне діло, що ми досі р у с и н а м и !

ПІСЛЯСЛОВО

З приводу 150-річчя з дня народин *М. Шашкевича* плянував я написати статтю про *Шашкевича* як поета. Але під час праці побачив, що не можна справедливо оцінити творчости Пробудителя Галицької України без відомостей про ту добу, коли діяла „Руська Трійця”. Писав я цю працю з думкою про читача „Свободи”, зовсім не думаючи вичерпувати ту всю літературу, що вже існує про *М. Шашкевича*.

Вкінці подаю тільки оригінальні твори *М. Шашкевича*, бо його переклади менше цікаві для широкого читача. Охочі знайдуть їх в перевиданій „Русалці Дністровій”.

Всч. о. *Дамаскинові Поповичеві*, *ЧСВВ з Мондери*, *Алберта*, н. проф. *Богданові Загайкевичеві*, н. ред. *Богданові Кравцеву* і н. ред. *М. Хом'якові* дякую за допомогу в кабутті потрібних книжок. П. ред. *Вячеславові Давиденкові* — за цінні поради під час читання рукопису. П. дир. *Степанові Кікті* — за *Шашкевичівські поштові марки*. Видавництву „Свобода” дякую за видання цієї книжки.

Л. Луців

ЗМІСТ

I. Л. Луців. Маркіян Шашкевич	5 — 72
II. М. Шашкевич. Оригінальні твори	73 — 115
1. Син кобому отцю ¹	15
2. Слово до чителів руського язика	17
3. Голос галичан	20
4. Веснівка	32
5. Сумрак вечерній	33
6. До ** (Мисль піднебесну . . .)	57
7. Пісня (Вже сонце красно) ²	58
8. Перед зорями в люту негоду	60
9. Руська мова	67
10. Другові (Відкинь той камінь)	67
11. Олена	73
12. Хмельницького обступлення Львова	80
13. Думка (Ти, конику вороненький)	81
14. Взлетів орел буйнокрилий	82
15. Серед поля, край могили	82
16. О Наливайку	83
17. Болеслав Кривоустий під Галичем 1139 р.	85
18. Погоня	87
19. Згадка (Заспіваю, що минуло)	89
20. Розпука (Поза тихими водами)	91
21. Поза тихий за Дунай	91

¹ Ми не передрукували тих творів, які вповні надруковані в розвідці.

² Авторство нелевне. Вірш надрукований в Читанці *М. Шашкевича*.

22. Туга за милою	92
23. Лиха доля	93
24. До милої	94
25. Думка (Нісся місяць ясним небом)	94
26. Підлисса	95
27. Дівчинонька (Дністров'янка мила)	96
28. Над Бугом	96
29. Вандурист	97, 98 і 37
30. Опихане, пане	99
31. Побратимові	100
32. Нещасний	102
33. Туга	103
34. Вірна	105
35. Місяченько ясноколий	106
36. Байки	107
37. Псалми	37, 110 і 57
38. Передслів'я	111
39. Старина	112
40. Руське весілля	114
41. Післяслово	116
42. Зміст	117
